EX LIBRIS
ARCHITETTO
GIOVANNI
MUZIO
MANZU

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
Research Library, The Getty Research Institute

http://www.archive.org/details/cortonderwysvand00bosb

Cort onderwys VAN DE VYF COLOMEN

door

SYMON BOSBOOM

Stadts Steen-houwer

tot Amsterdam

uyt

den Scherpsinnigen Vinsent Schamozzy getrocké

en

in Minuten gestelt seer gemacklick

voor de Jonge Leerlingen

en dienstich voor alle Jonge Liefhebbers

der Bouw-Const.

T' AMSTERDAM

by Fredrick de wit Const en Caert verkooper Inde Calverstraet by den dam inde witte Pascaert

NIEUJAERS-GIFTE.

AEn alle mijn geweefene, en noch tegenwoordige Diſcipelen ſo kleyn als groot, waer van ick uyt ſeven Landtſchappen ſeven ſal voordraghen; om dat het getal van ſeven aenmerckens weerdig is, want daer zijn ſeven deugden, en ſeven wercken van barmhertigheydt; ſeven wonderen van de Werelt; ſeven Planeten ende ſeven vrye Konſten, ende meer andere die ick om kort te zijn voor-by gae. Ende oock ſoude het getal van al mijn Diſcipelen te groot zijn om hier te beſchrijven.

Jacob Bosboom, van Embden.
Pieter Bellert, van Nieumegen.
Willem Teſſinck, van Middelburg.
Mathijs Breedan, van Vollenhoo.
Jan Pottee, van Amſtelredam.
Jaqes Willems, van Feluy.
Dirck Wichman, van Nuetelen.

Konſt-lievende Diſcipelen alſoo eenige van U L. meenichmael aen mijn verſocht hebt, of het my ſoude believen die Vijf-Orders der *Architectura* van *Vincent Scamozzi* tegenwoordig in deſe Landen veel gebruyckt ende nochtans ſwaer te verſtaen is, op wat lichter maniere ſou willen brengen; ſoo hebbe ick het ſelvighe U L. niet wel kunnen weygeren, door dien den vinder deſes klaerlick te kennen geeft het ſelvige voor geen leerlingen

gen gemaeckt te hebben, maer voor Meesters die in de *Architectura*, als oock mede in de Reecken-konst, ervaren zijn, soo hebbe ick de moeyte aengenomen om U L. een weynigh daer in te onderrichten, met het maken van eenige ruyge Schetsen, die ick U L. tot een Nieu-Jaers gifte koom op-offeren; waer uyt U L. meught versekert blijven dat ghy in een korten tijdt die Vijf-Orders, met al wat den Vinder daer by ghestelt heeft, sult kunnen verstaen: dat alleen uit een Taeffel verdeelt in sestigh gelijcke Deelen; soo dat het werck, dat U L. daer uyt sult komen te ordineeren, voor het ander dat na de maniere van *Scamozzi* gemaeckt is, niet sal komen beschaemt te staen. En blijft hier mede in de beschermingе des Alderhoogsten bevoolen, die wil U L. segenen met wijsheydt en verstant, op dat ghy in dit werck tot U L. voornemen meught komen. U L. Meester ende Vriendt,

S. BOSBOOM.

TOT

Den Discreten

LEESER.

BEminde Liefhebbers der *Bouw-konst*, ick hebbe hier eenige schetsen gemaeckt van de vijf Colomnen die door *Vincent Scamozzi*, Architect van Venetien op sijn heerlickst gheordineert zijn, dewelcke ick op een ander maniere van getal gestelt hebbe. Soo dat nu alle gemeene verstanden dit kunnen verstaen; maer onsen Autheur heeft 'et gemaeckt voor de scherpsinnige die in de Bouw-kunst ervaren zijn; ende oock dienen die hier in willen studeeren wel Griecks en Latijn te verstaen; daer onse Leerlinghen kleyne gelegentheydt toe hebben om dat te leeren, soo dat het my noodigh dochte op dese maniere te stellen van een Tafel gedeelt in tseltigh deelen, waer uyt men alles kan maken, sonder dat daer eenigh schrift by van doen is, als men die Tafel verstaet, dewelcke hier oock perfect aengewesen wordt. En oock hebbe ick maer voorgenomen die vijf Colomnen, als *Tuscana*, *Dorica*, *Ionica*, *Romana* ende *Corintia:* en by yder order een Poort met een vierkante deur, ende een tweede order om de vierkante deuren te maken, waer uyt men oock alle binnen-cieraden en Schoorsteen-mantels kan maken. 'k Hebbe derhalven mede twee Schoorsteenen hier in gevoegt, gestelt na de eerste order, waer na datmen met al de vijf orders wel mach te werck gaen in 't

in 't maken van eenige Schoorſteenen, ſoo dat ick niet veel ſchrift by mijn werck van doen ben. Ick hebbe ook voorby gegaen de Poorten met Pedeſtalen, om dat ſy weinig gebruyckt worden; maer ick hebbe aengeweſen die in-Poſten die daer toe hooren gemerkt met de letter G. En de Colomne is getekent met ſijn Pedeſtael: ſoo datmen daer wel een Poort uyt kan maken. De liefhebbers der Konſt mochten vragen, waerom dat hier geſtelt wort naeſt *Ionica*, een *Romana*, daer men by alle Autheurs te vooren niet heeft gheſien als naeſt *Ionica* een *Corintia*, en dan *Compoſita* op het leſt? Soo antwoorde ick daer op, Dat deſe Colom *Romana* wort gemaeckt van *Ionica* en *Corintia*; en alſoo *Ionica* ſwaerder is als *Corintia*, moet volgen dat *Romana* dan oock ſtercker is als *Corintia* en beter is om onder te ſtaen. Deſe Colom *Romana* is by die van Roomen geordineert, ende wort ordinaris gemaeckt met vier-en-twintigh Fermetten, gelijck men *Ionica* en *Corintia* oock doen mach.

Hier mee verſoeck ick aen alle Liefhebbers, dat haer gelieve mijn kleine moeyte en koſten in danck aen te nemen; en ſoo ick ſie dat het aengenaem is, ſal ick by gelegentheit iet beters maken. Blijvende hier mede

U E. gantſch genegen Vriendt.

LASTERAERS.

KOm ſchenders, die u macht wel eer ontfing van onder,
Met yſſelick geſchreeuw, of raſen als de Donder,
Beſchouwt hier vry mijn werck, 't is voor u niet beſchaemt;
Want Schelders blijven hier gemeenlijck ſoo befaemt,
Dat ſy uyt enckel haet my ſchenden en bekneev'len;
Om dat ick beſich ben eenighe donck're neev'len
Te lichten voor mijn volck, ſoo wenſchen ſy die ſtanck
Uyt d'helſche Acheron te ſchenken in mijn Dranck;
Dit Satyrlick-ghebroet en kan niet anders dencken,
Als hoe men eer en faem van goede Luy magh krenken:
De helſe raſerny ſchijnt in haer Hers'nen woont,
Sy ſullen nae haer doen oock eeuwigh zijn beloont.

LOF-DICHT,

DER

DISCIPULEN,

Gesongen ter eeren van haren MEESTER

SYMON BOSBOOM,

Op het verlichten van de vijf Orders der Architecture.

En Rey van Dienstbaer-Volck komt by malkander dringen,
Elck van een vreemt Gewest, om juychgende te singen;
In 't Scheeprijck Amsterdam, aen die haer heeft geleert
En oock noch onderwijst, en dagelijcks beheert,
Hoe wel-se niet al-t'saem bestaen in Dienstbaerheden,
Soo zijn-ze met de naem van LEERLINGH, wel te vreden.
Komt dan vergaerde Rey, en vlecht te saem een Krans,
En kroont daer mee sijn Hooft, voor sulck een brave kans
Als u dien MEESTER schenckt; die ons gaet werck verlichten,
Waer uyt men Bouwen magh, en Kercken, hoogh van stichten,
Brenght al te-saamen by wat hier ten offer hoort;
En laet ons vreedig by malkander blijven voort:
Brenght hier de *Palm-Tack*, gegroeyt aen d' *Eems* sijn stranden:
Die ruyckende *Filet*, gegroeyt in *Gelders*-Landen:
De *Vruchten* uyt *Zeeland* bindt mede aen de Kroon:
Die *Over-Yssels bloem* set mede wel ten toon:
Laet *Hollandts Roode Roos* uytmunten, boven d' ander':
Neemt *Henegou* sijn *Vrucht*, en bindt het aen malkander;
Neemt nu de *Vrede-Tack* die *Munster* ons beschickt.
En bindt daer mee die Krans, soo is de Kroon bestrickt.
De oudtste van ons all' aenveert de Kroon in handen
Die nu gevlochten is uyt seven vruchtbaer' Landen,
En set die op sijn Hooft, tot pronck van het gemeen,
Wy volgen al gelijck, en gaen de selve treen:

En laet ons al-te-saem als brave Jongelingen
Tot vreughde van ons all', dit Kroon-Vairs daer by singen.

STEMME:

Schoonst Nimfje van het Woudt.

KOmt beroemde Meester dan,
Wy treen an
Met de Kroon in bey de handen,
Daer staet sy nu op u Hooft,
En verdooft
Nu voortaan al uw' Vyanden.

Aenvaert dan braven Heldt (al is de Krooningh slecht)
In danckbaerheydt ons werck, en stelt de fouten recht,
Vergeef ons 't geen wy doen; de lust die quam ons dringen
En gaf ons stoutigheyt, om juychgende te singen.

Reyne liefde Kroont:

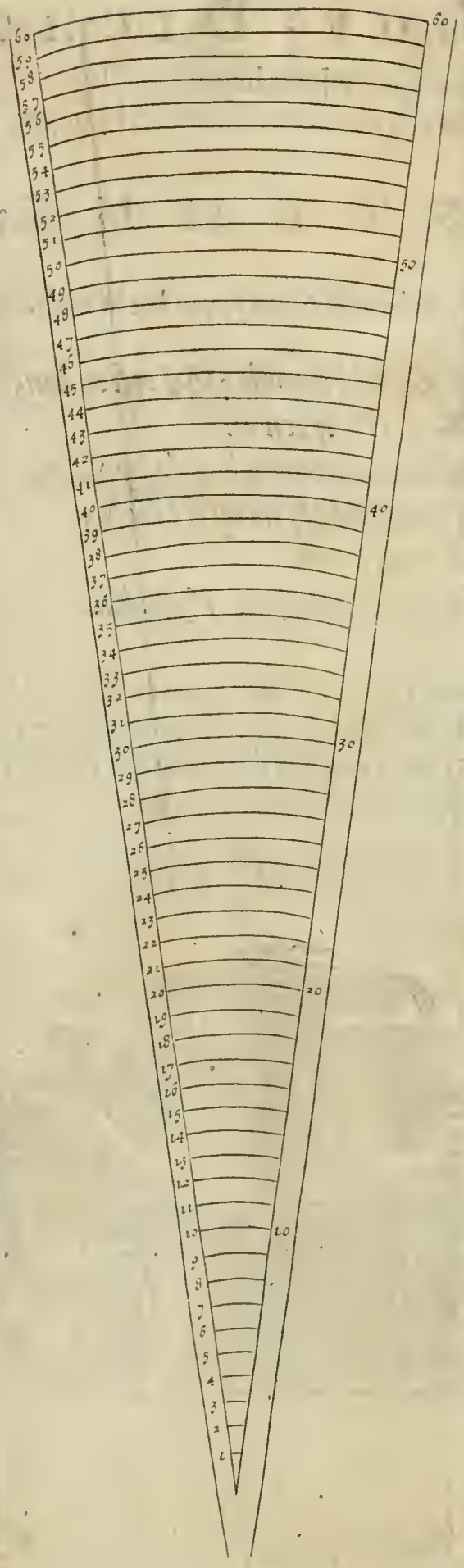
60
59
58
57
56
55
54
53
52
51
50
49
48
47
46
45
44
43
42
41
40
39
38
37
36
35
34
33
32
31
30
29
28
27
26
25
24
23
22
21
20
19
18
17
16
15
14
13
12
11
10
9
8
7
6
5
4
3
2
1
60
50
40
30
20
10

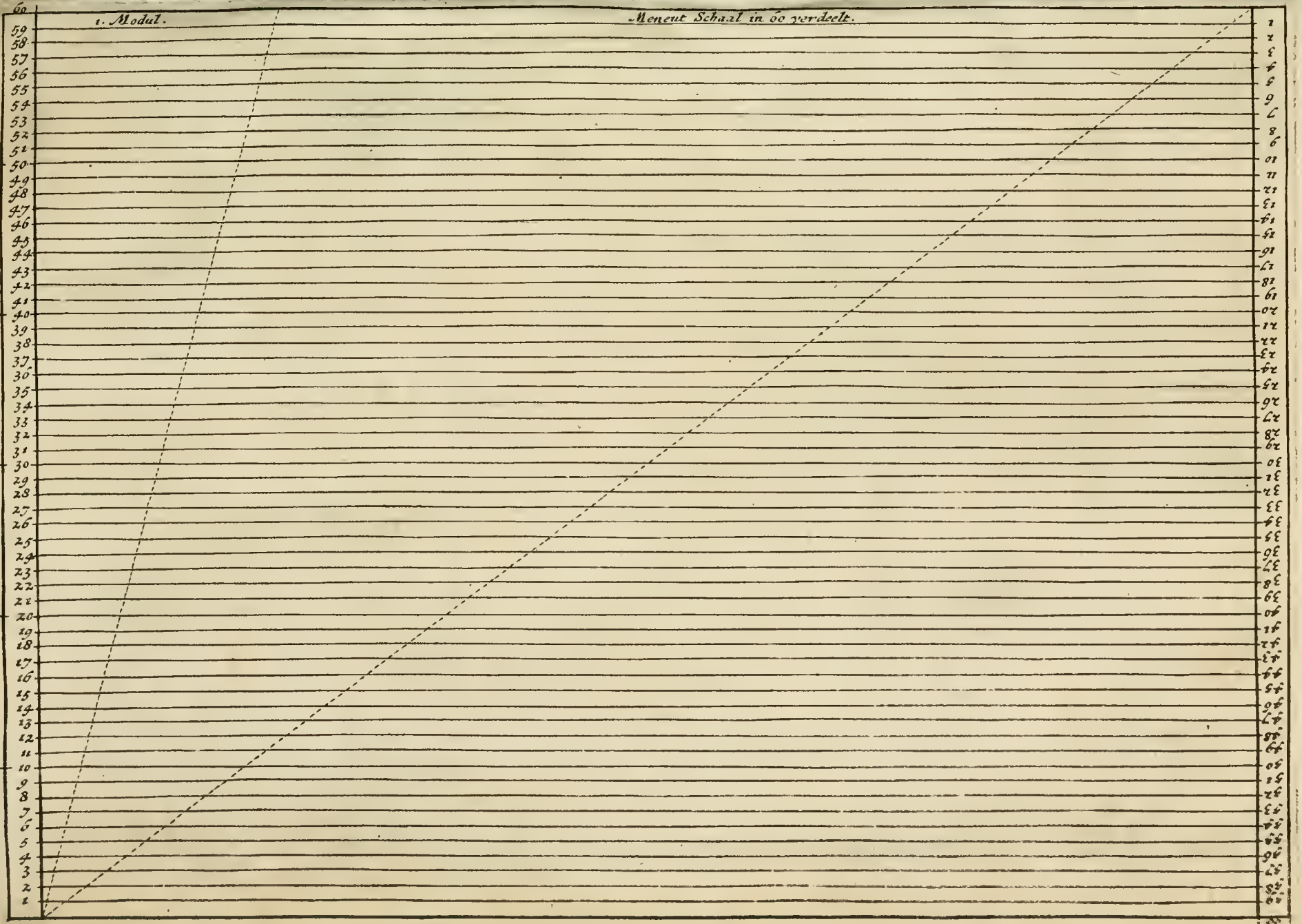
1. Modul.
Meneut Schaal in 60 verdeelt.

TAFEL VAN DE VYF COLOMMEN

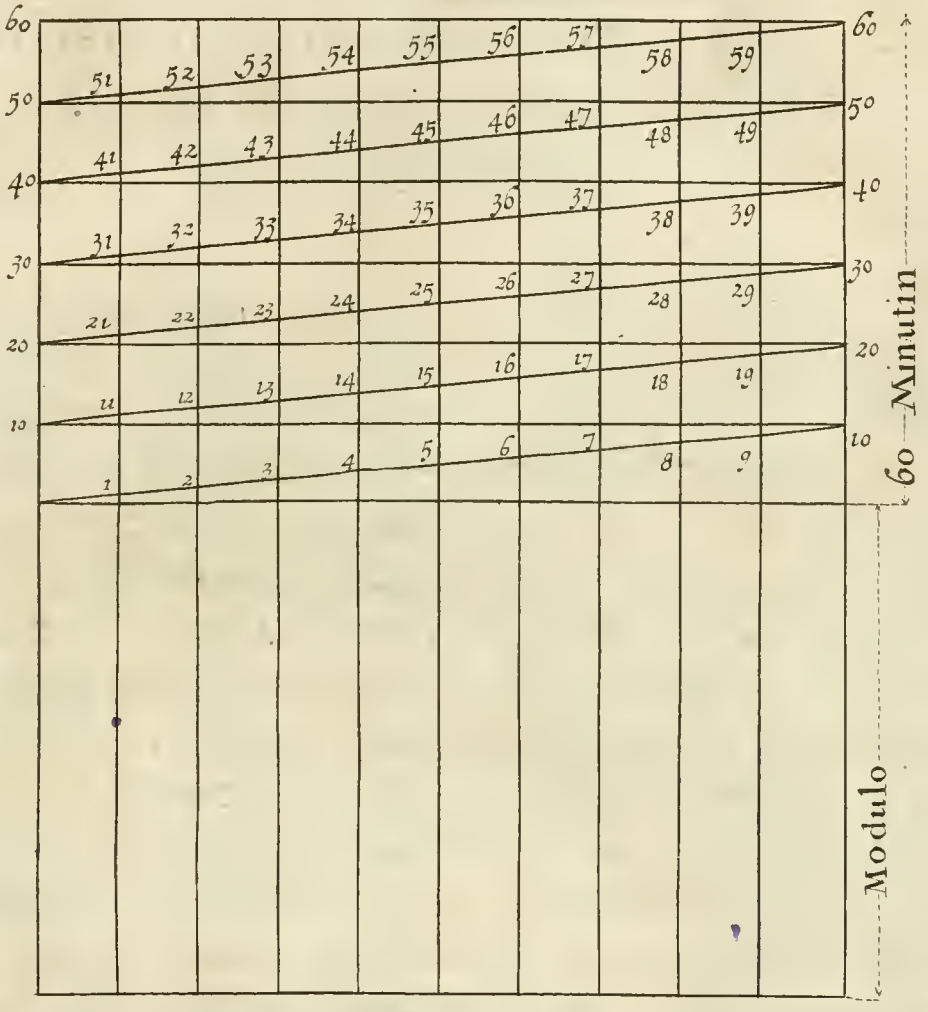

DEse Tafel aldus in 60 deelen gedeelt, de welck genoemt wort een Modul, en elcker deel een minut. Uyt dese Tafel kanmen alle 5 Colommen maken met sijn Poorten en Door-cosijns en Schoorsteenen, voort alle Gebouwen daer men *Architectur* an gebruyckt; en al wat aen de 5 Colommen dependeert; maer men moet weten dat soo dickmaels als men de Colom verdickt ofte verdunt, dat men dan sijn Modul moet maecken soo dick als de Colom onder is, al waer 't dat u Colom 1, 2 of 3 voeten dick is, moet u Modul oock soo zijn, en dan in 60 deelen gedeelt, gelijck u dese Tafel aenwijst.

Men kan de Colommen op verſcheyden manieren verdunnen, maer deſe maniere wordt meeſt gebruyckt.

WAnneer de Colom gemaeckt is onder en boven even dick, ſo moet men deſe Tuſcana Colom 1 Modul en 37½ minuten laten recht ſtaen; en boven dat ſalmen een half-ront trecken op de dickte van u Colom, dan ſult ghy de dickte van u Colom boven daer hy 45 minuten is nederwaerts trecken nae 't loot aen beyde zijden, en daer de lini het half-ront doorſnijdt, dat ſult ghy na beneden in vier gelijcke deelen maken, en daer u half-ront begint tot boven aen de Colom ofte aen 't After-gael, deelt dat oock in 4 deelen, dan ſal het eerſte deel in u half-ront de eerſte verminderinge zijn aen u colom, en de tweede in 't half-ront de tweede op de colom, en ſoo voort: alle andere colommen moogt ghy oock ſoo doen, uytgenomen dat ghy moet letten dat de andere een byſonder getal in 't rechtſtaende hebben, ende oock boven in 't verminderen, anders iſt alleens. U L. kan hem na de Schets die ick daer van gemaeckt hebbe reguleeren, daer het alles aengewеſen is. Maer wanneer ghy groote colommen maeckt, ſo meugt ghy het getal van viere wel op 6 ofte 8 nemen, op dat u colom te beter in de verminderinge ronden mach, en dat hy niet kantigh blijft. Ghy moet altijdt ſoecken u werck te maecken dat het lieflick is om te ſien: Soo ſult ghy de gunſt van alle Lief hebbers verkrijgen.

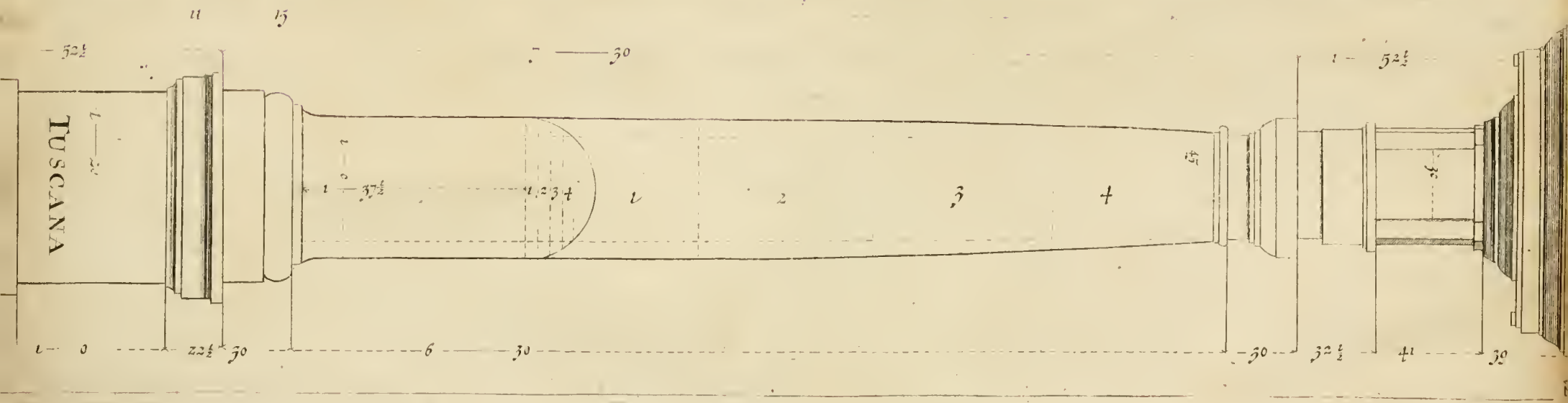
TUSCANA
1
2
3
4

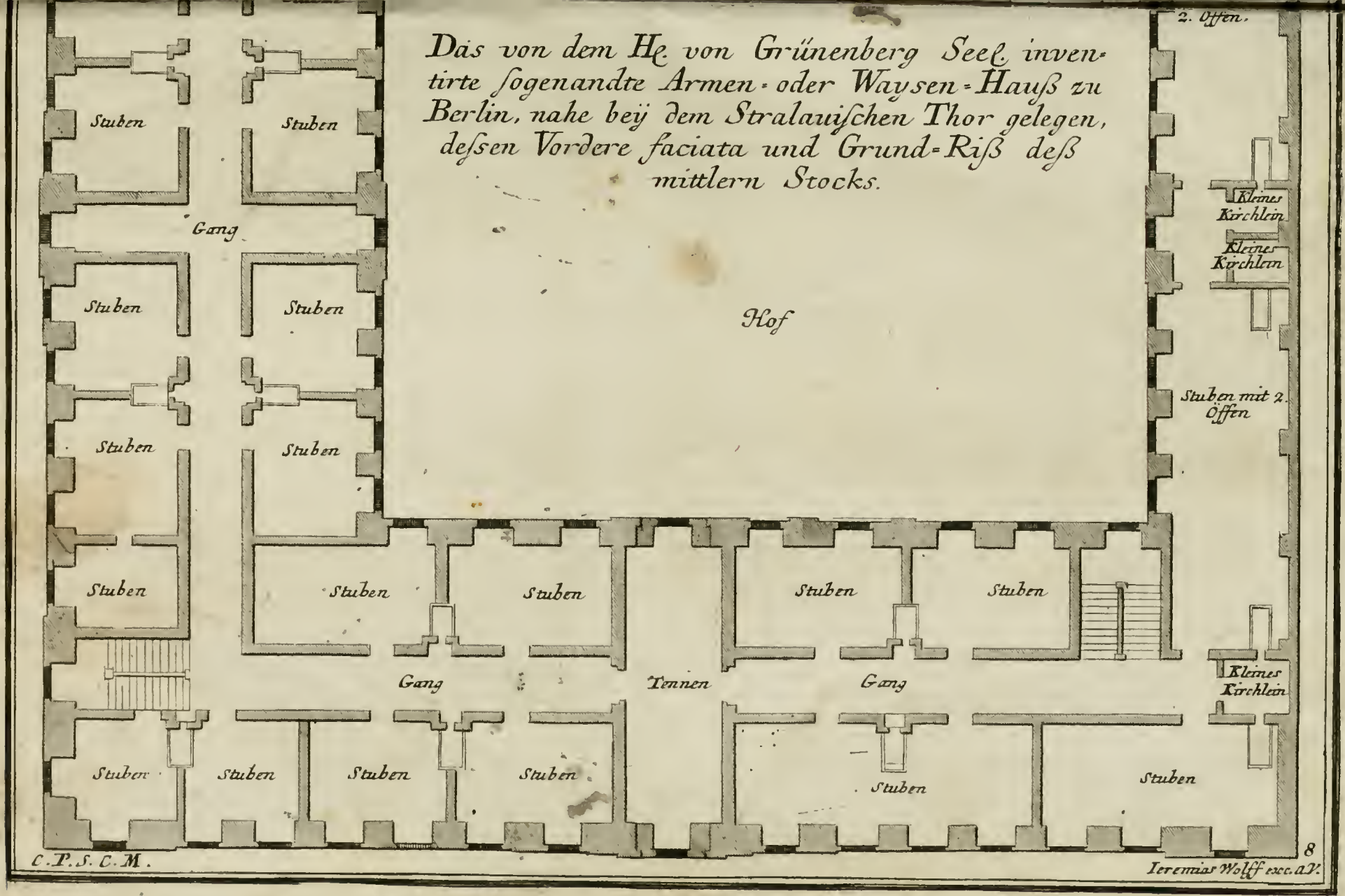
Das von dem Hr. von Grünenberg Seel. inventirte sogenandte Armen- oder Waysen-Hauß zu Berlin, nahe beÿ dem Stralauischen Thor gelegen, dessen Vordere faciata und Grund-Riß deß mittlern Stocks.
2. Öffen.
Stuben
Stuben
Gang
Kleines Kirchlein
Kleines Kirchlein
Stuben
Stuben
Hof
Stuben
Stuben
Stuben mit 2. Öffen
Stuben
Stuben
Stuben
Stuben
Stuben
Stuben
Gang
Tennen
Gang
Kleines Kirchlein
Stuben
Stuben
Stuben
Stuben
Stuben
Stuben
C. P. S. C. M.
8
Ieremias Wolff exc. A.V.

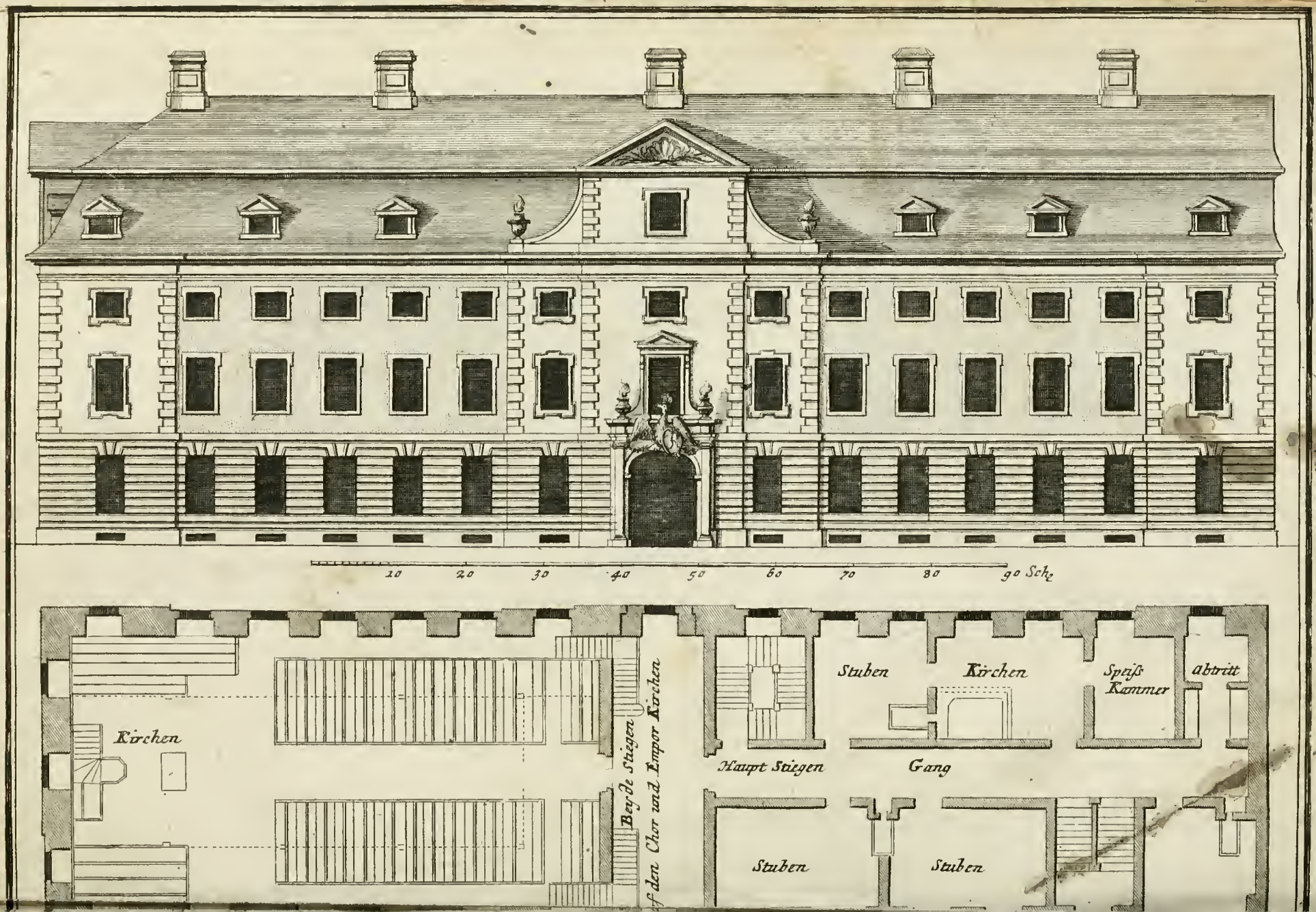
10
20
30
40
50
60
70
80
90 Schr
Kirchen
Beyde Stiegen
auf den Chor und Empor Kirchen
Haupt Stiegen
Stuben
Kirchen
Gang
Speiß Kammer
abtritt
Stuben
Stuben

TUSCANA

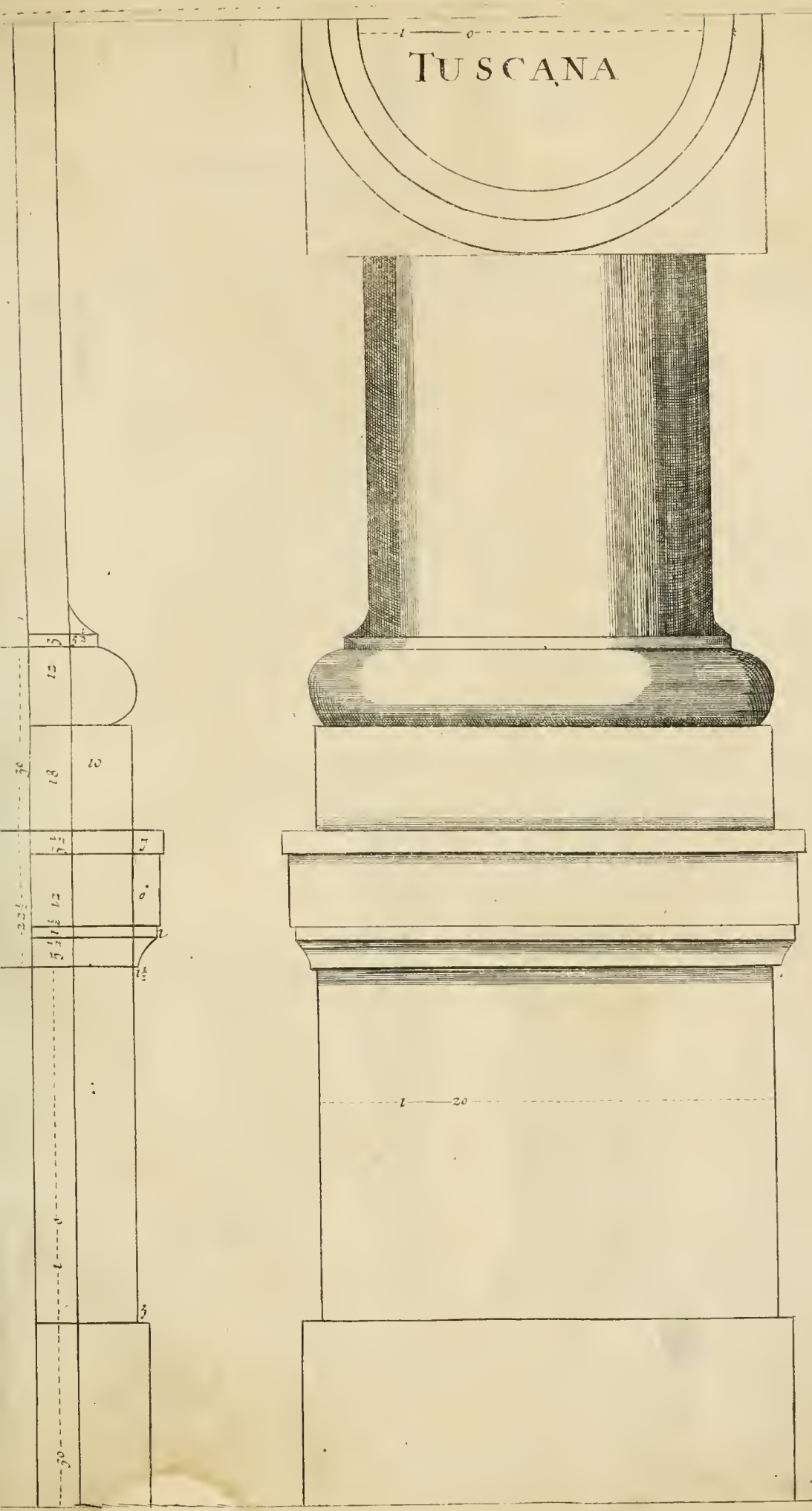

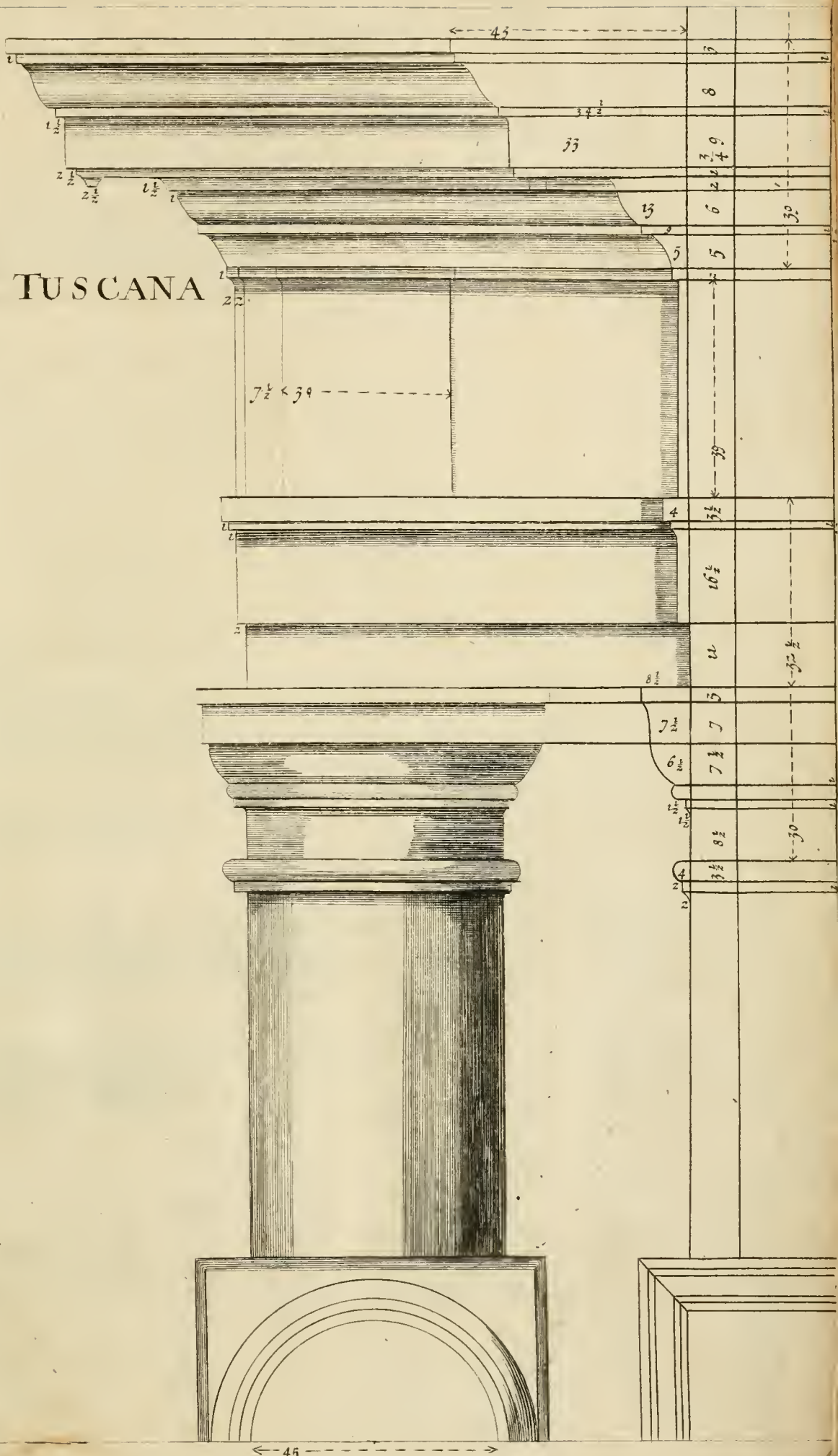
TUSCANA

THOSCANA

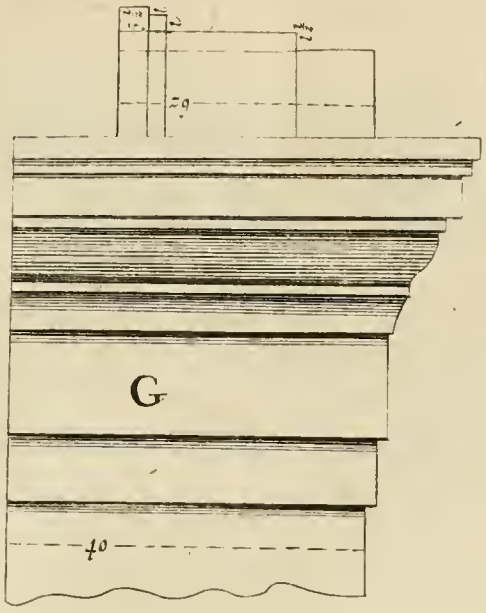

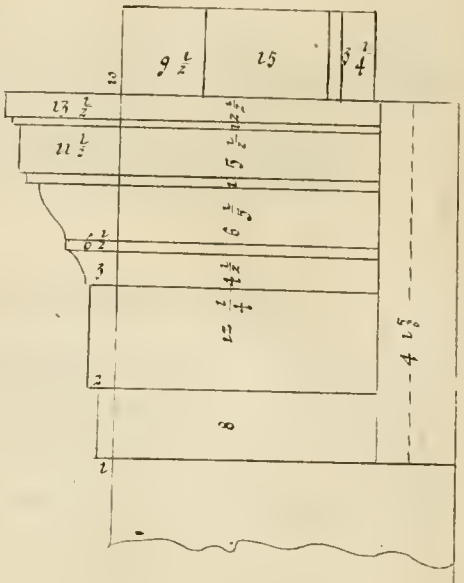

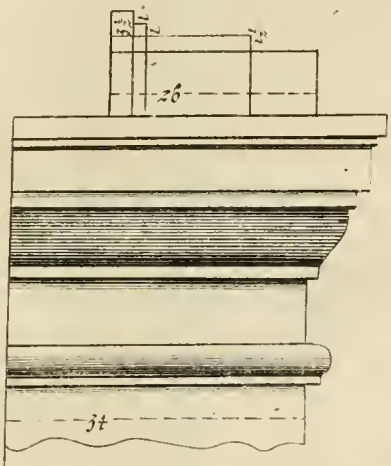

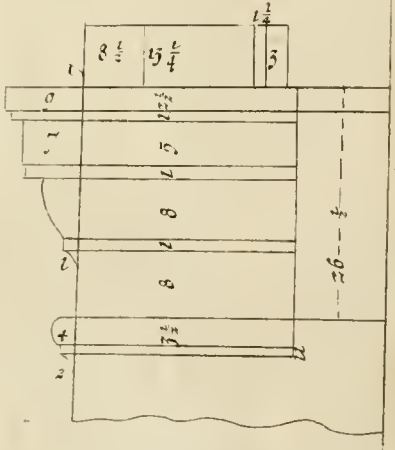

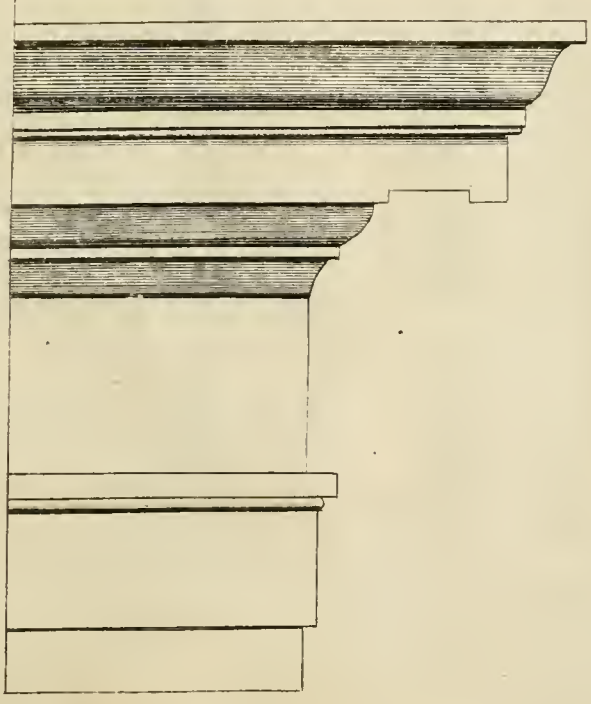

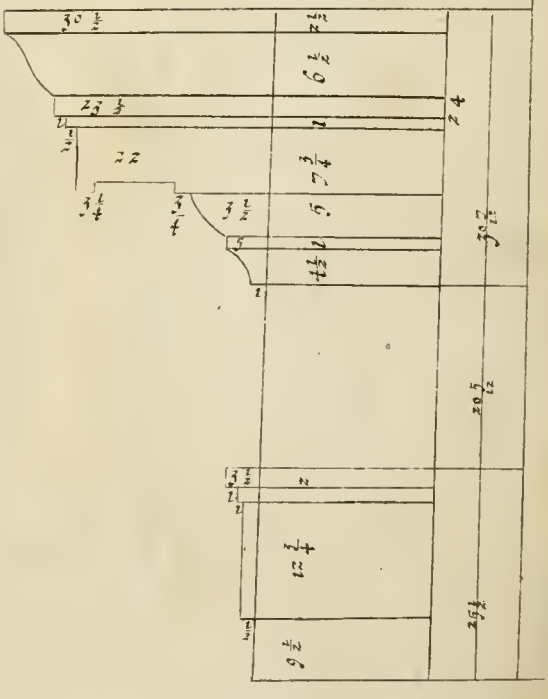

THOSCANA

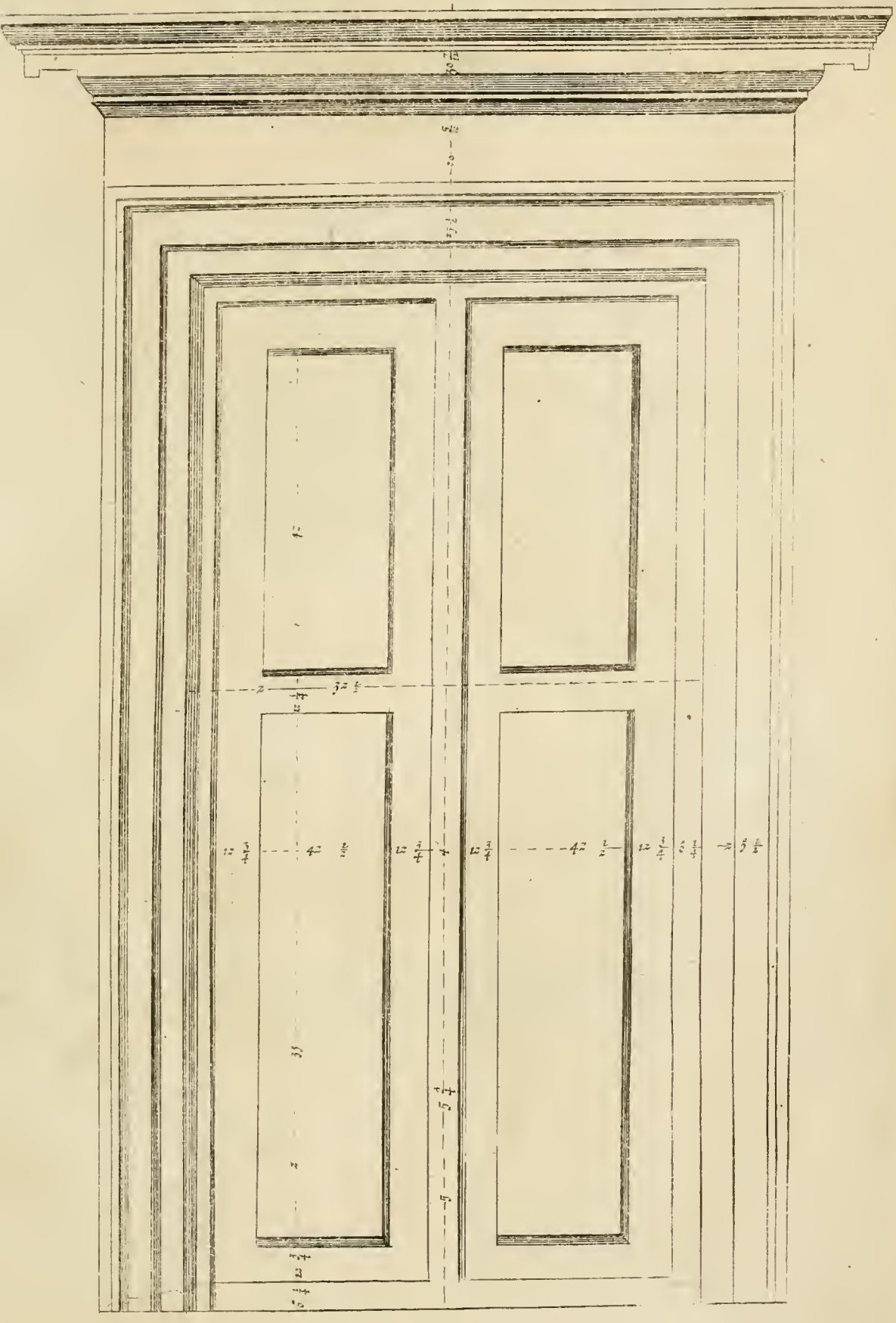

Leert perfect u Frontiſpiſen ſoo rondt als recht maecken.

NEemt de langhte van u Cornis ofte Lijſte, van het een eynde tot het ander, ghelijck, van 1, tot 2, en deelt dat in twee ghelijcke deelen; en de helft ſult ghy in de midden laten deur-hangen nae 't Loot, ſet daer 3. Neemt dan u Paſſer, en ſet hem met de eene punt op de 3. en met de ander op 1, en treckt dan tot 2, ſoo ſult ghy u Frontiſpis op een bequaeme hooghte ſien; ende ſal van geen kenners beriſpt worden.

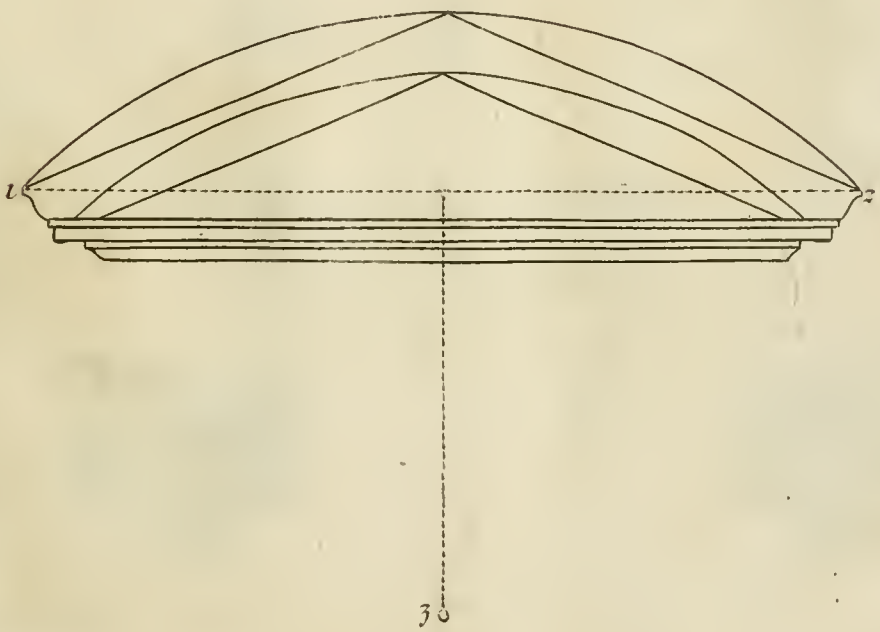

THOSCANA

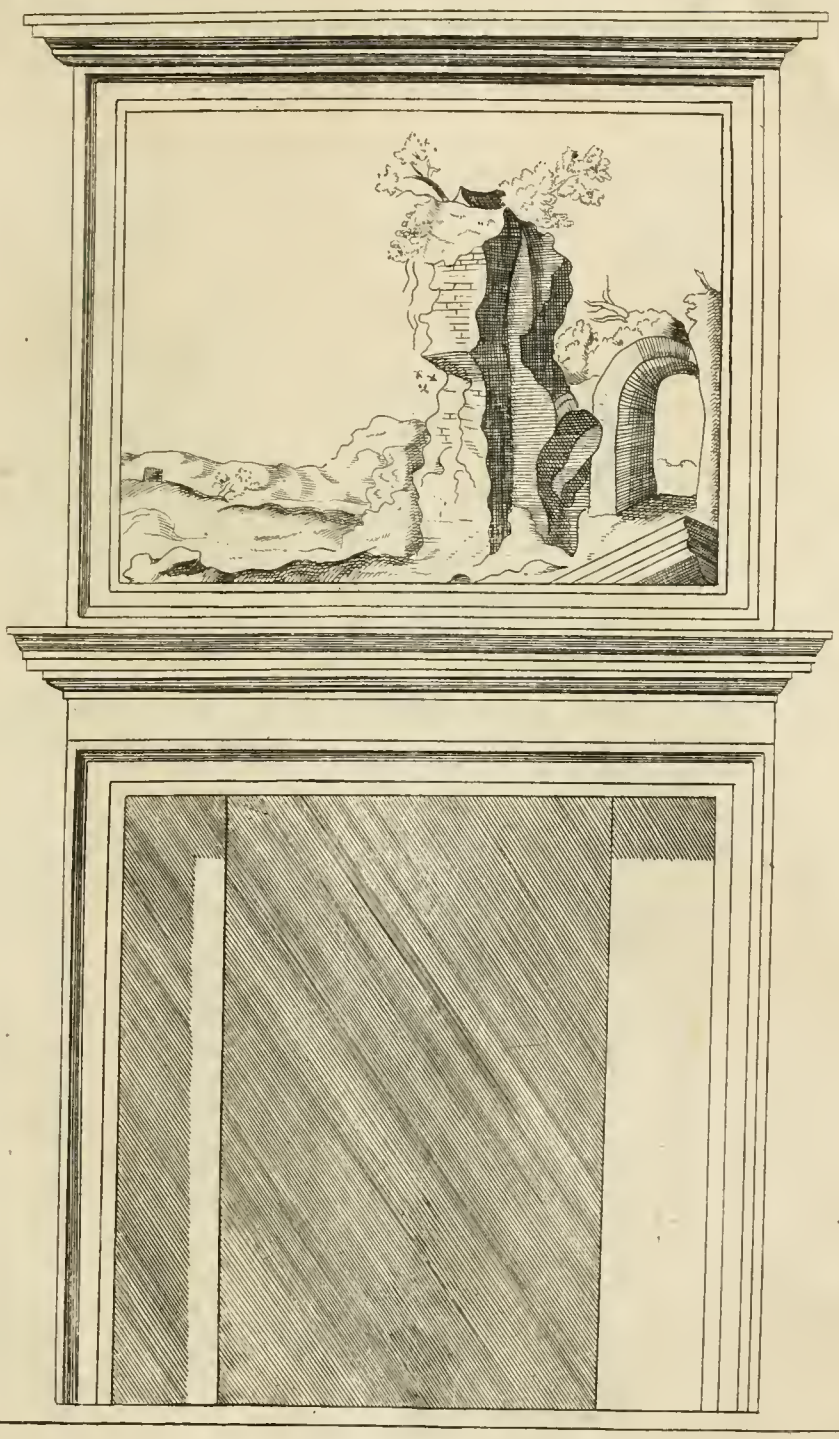

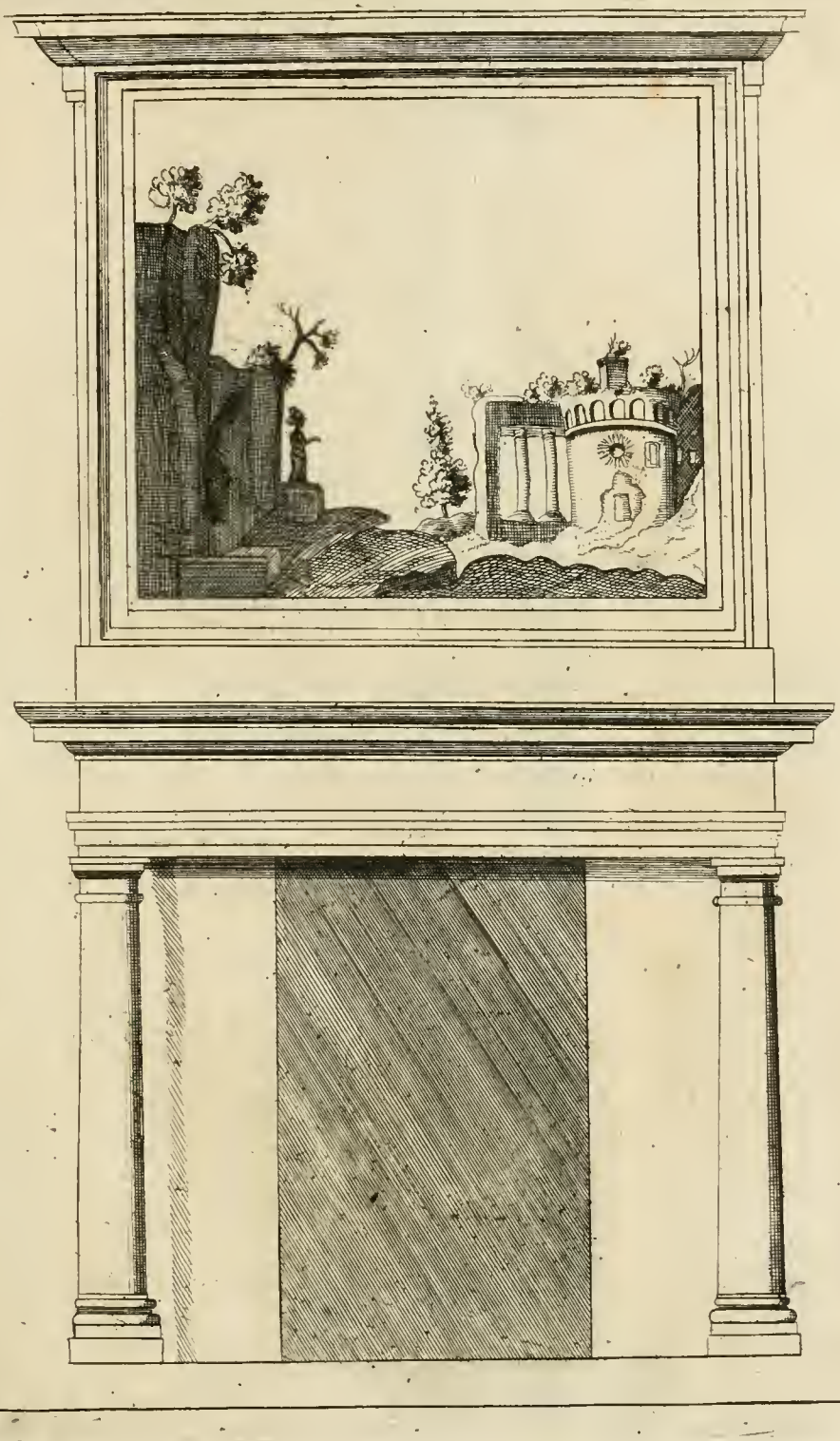

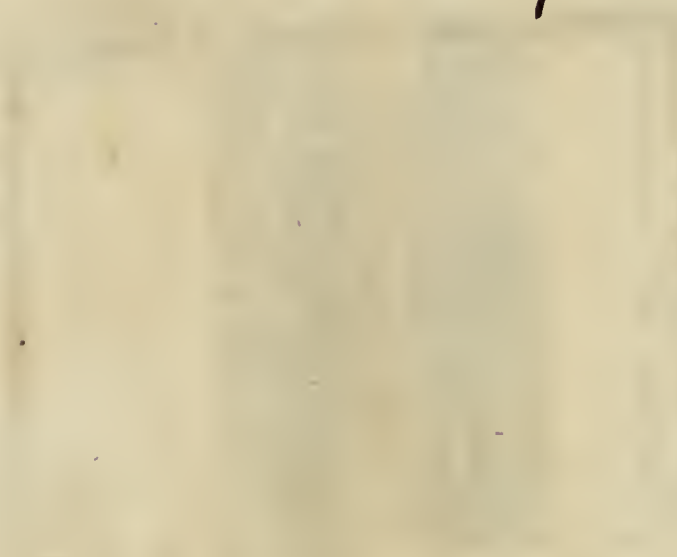

DORICA

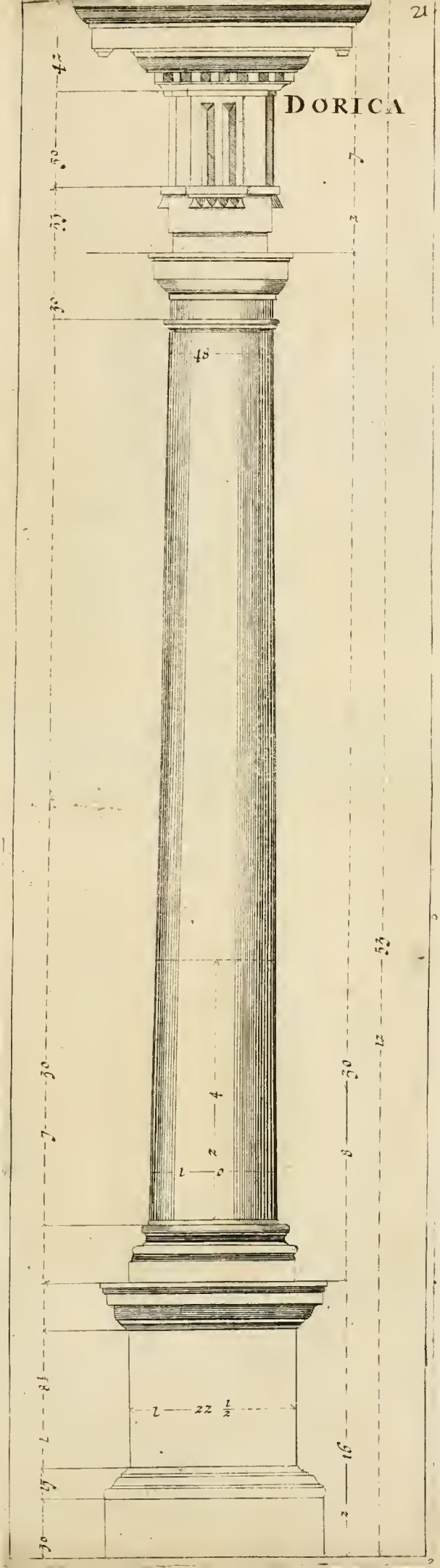

DORICA

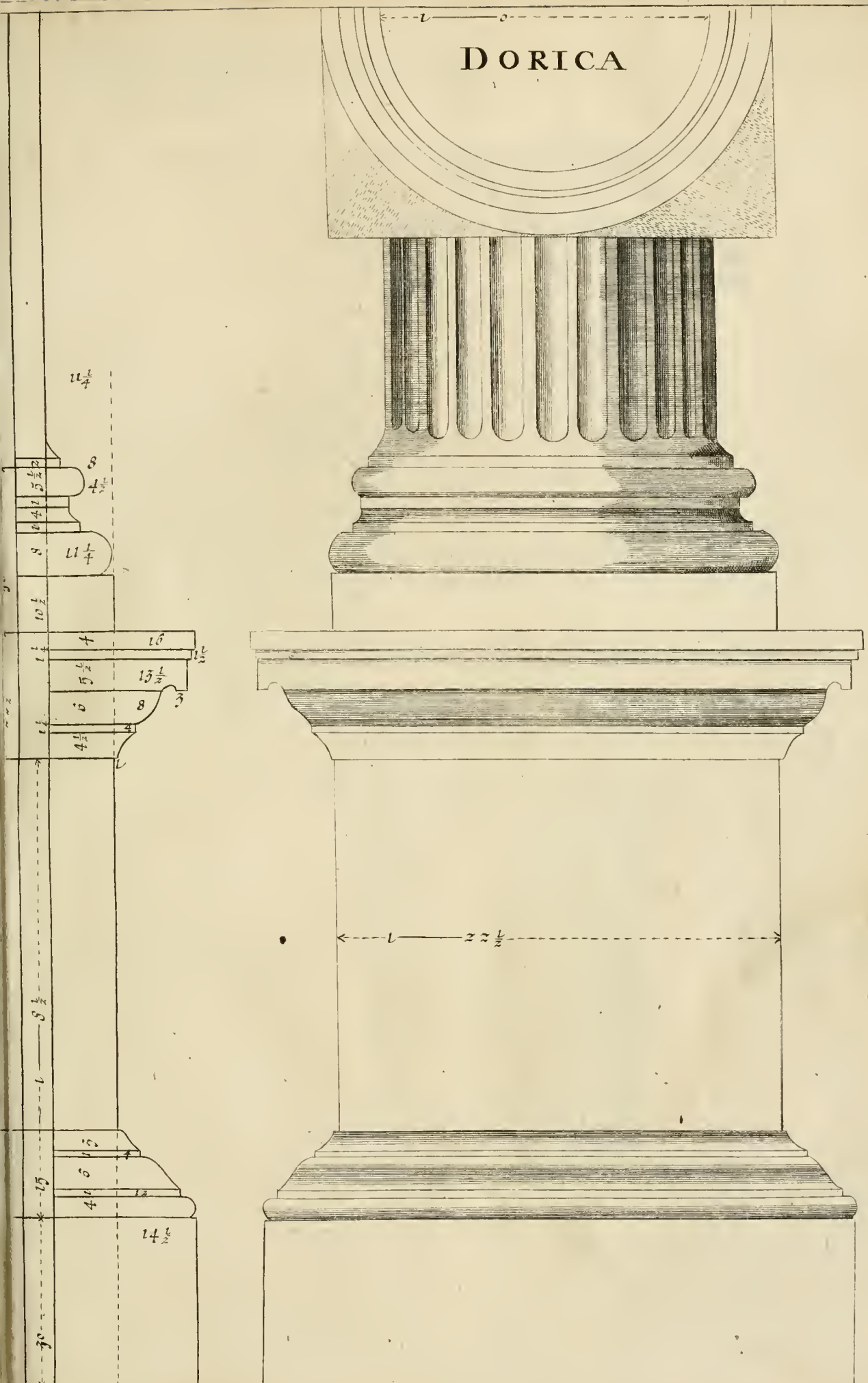

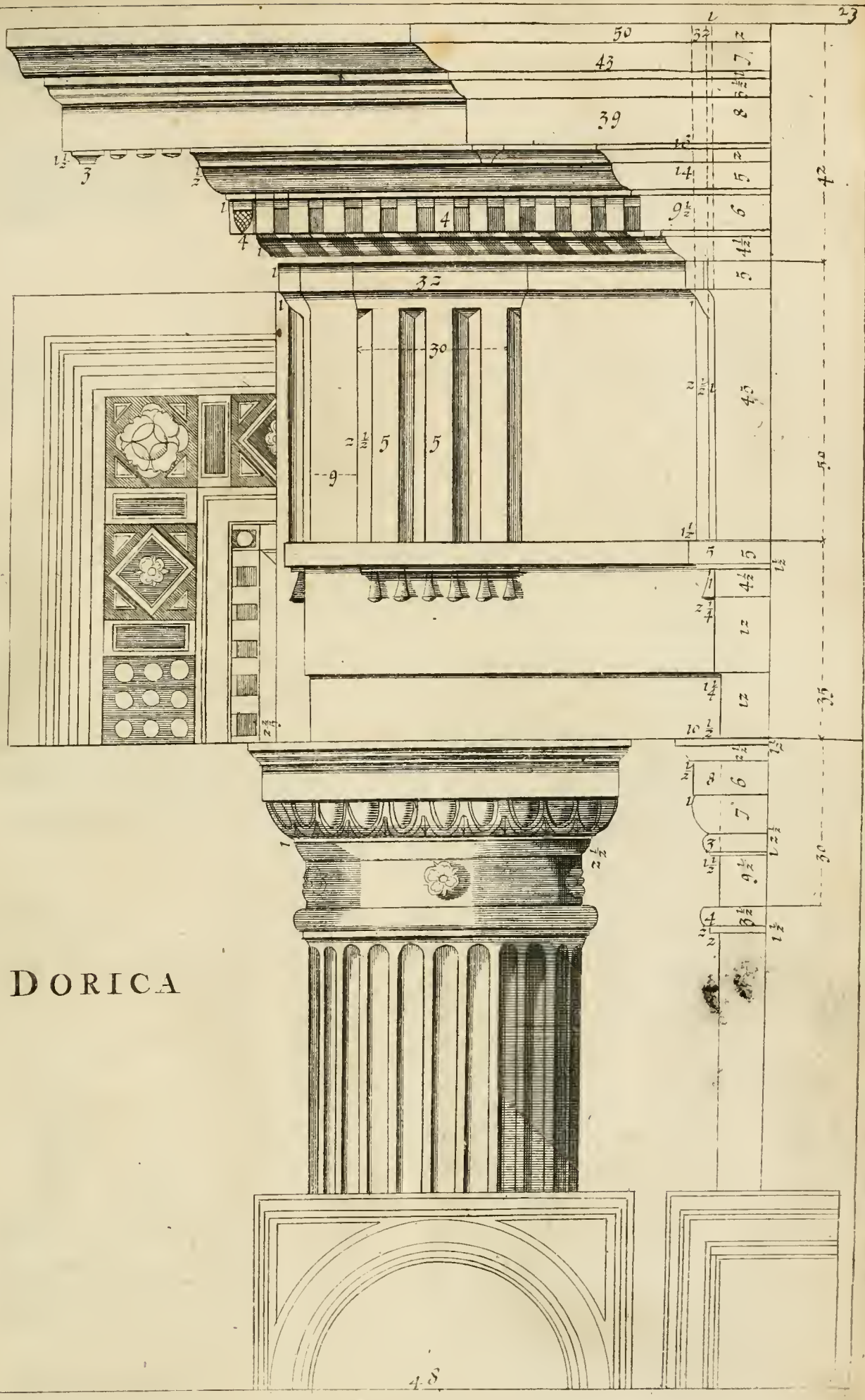

DORICA

DORICA

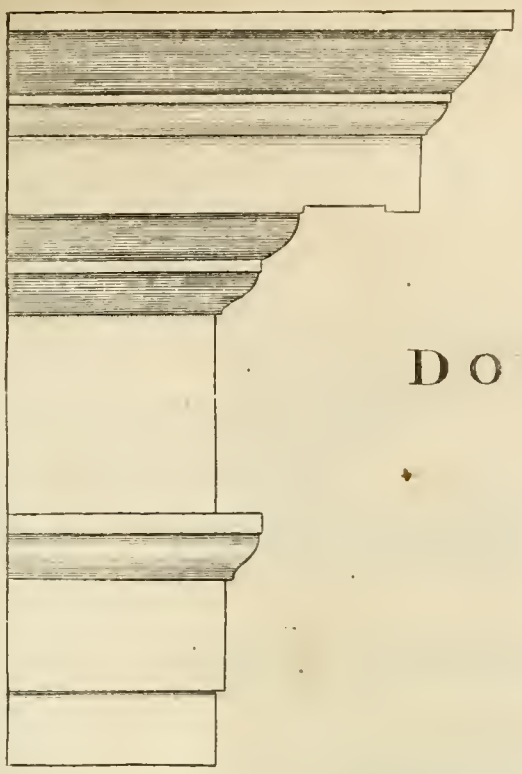

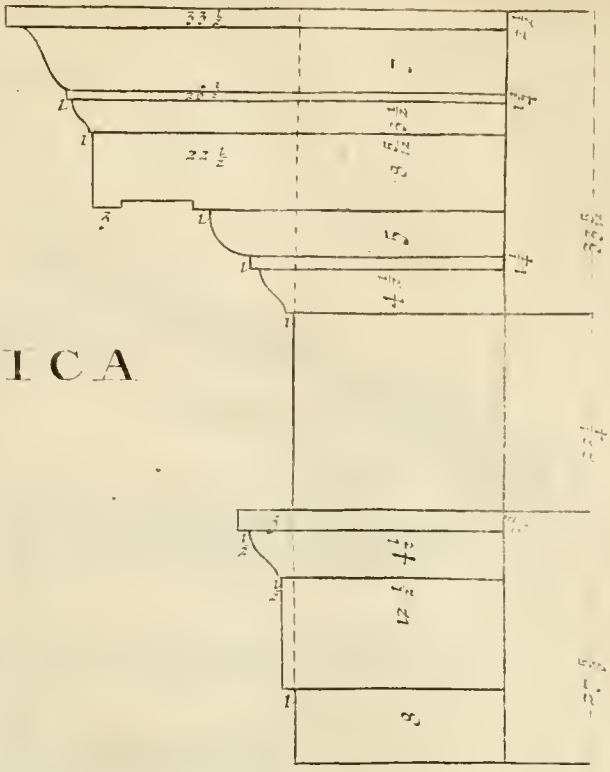

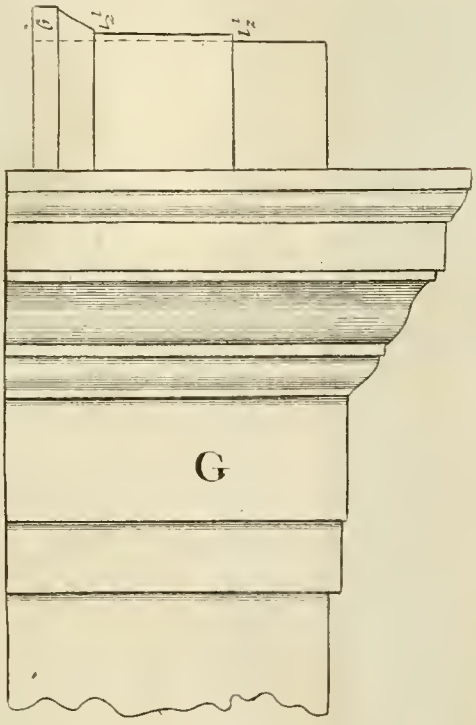

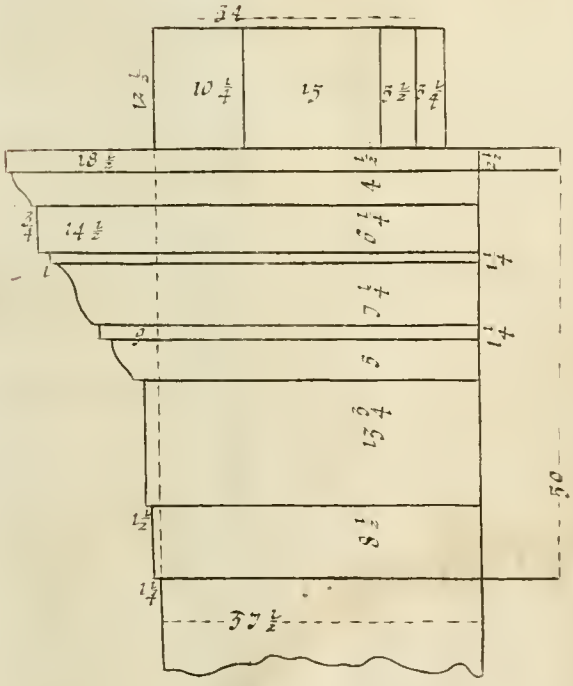

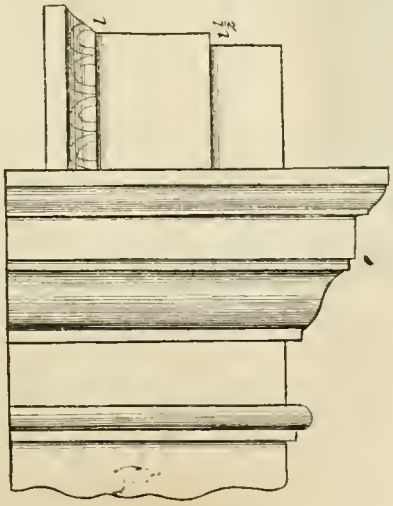

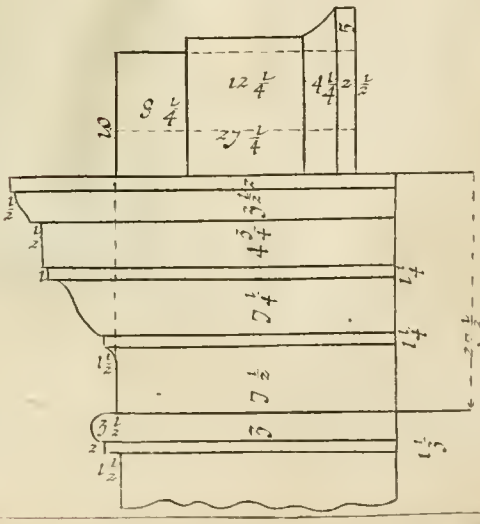

DORICA

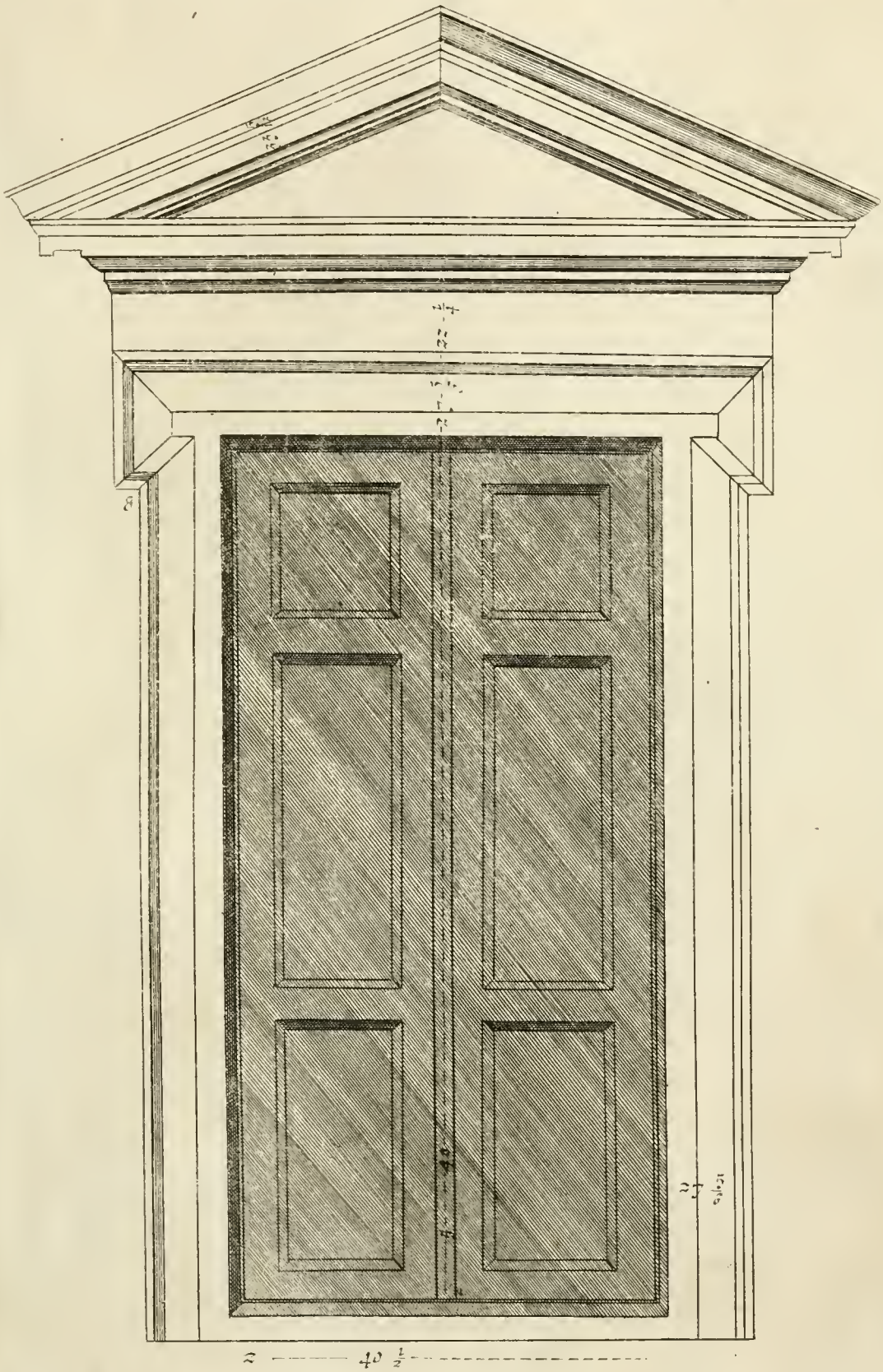

Das von dem Herrn Baumeister Nering Seelg. aufgeführte so genandte Leipziger Statt Thor in Berlin .

3

A. Meyer del. *IA C. fecit*

DORICA

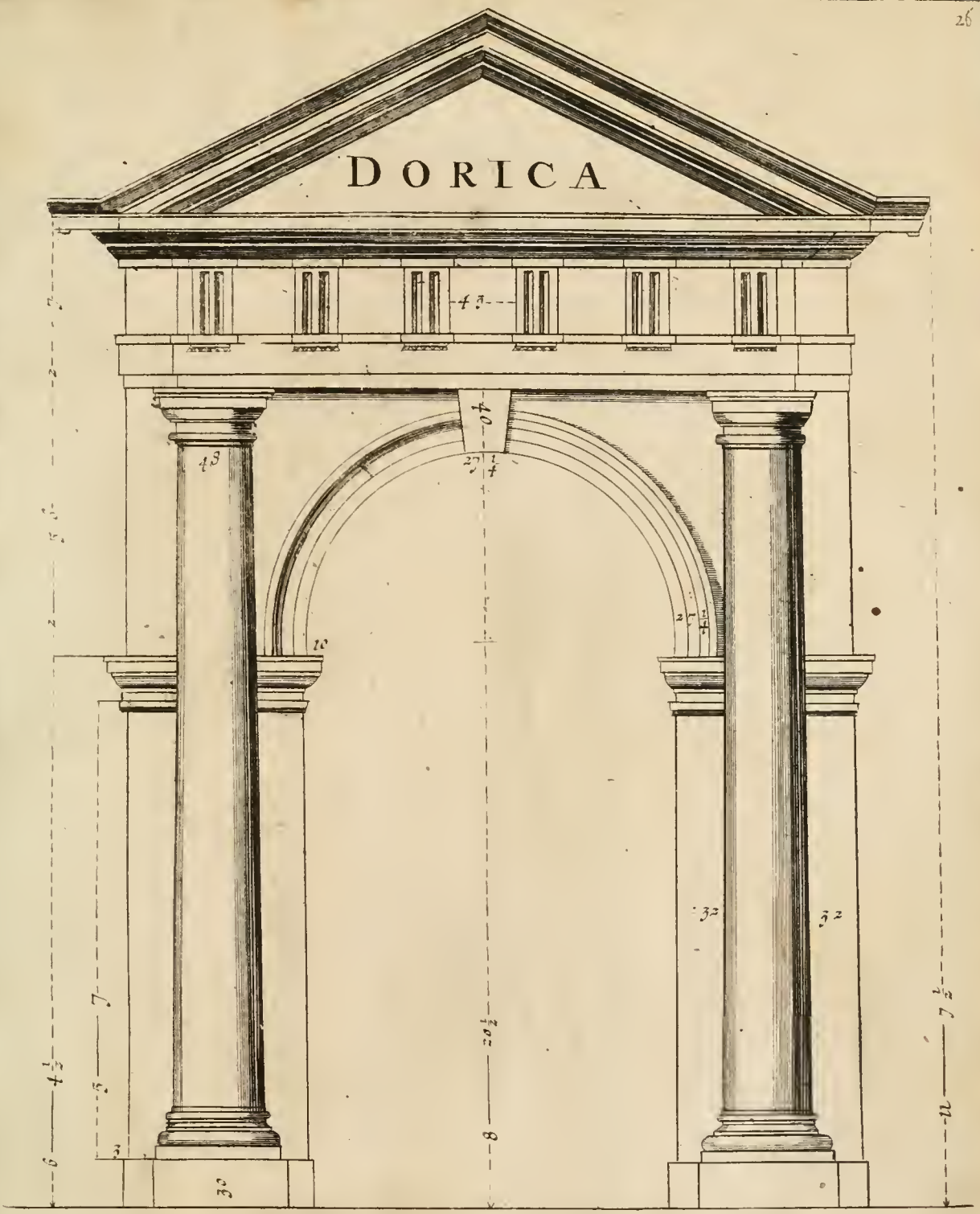

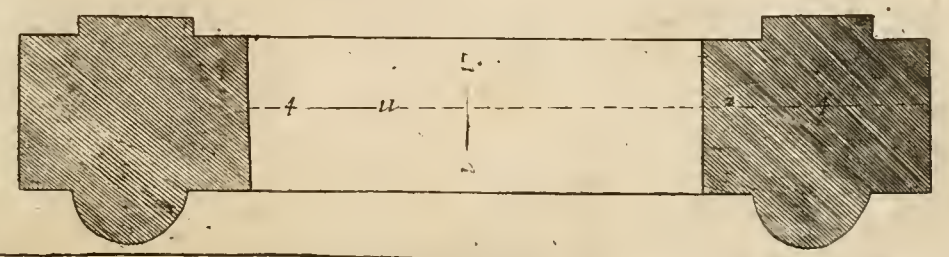

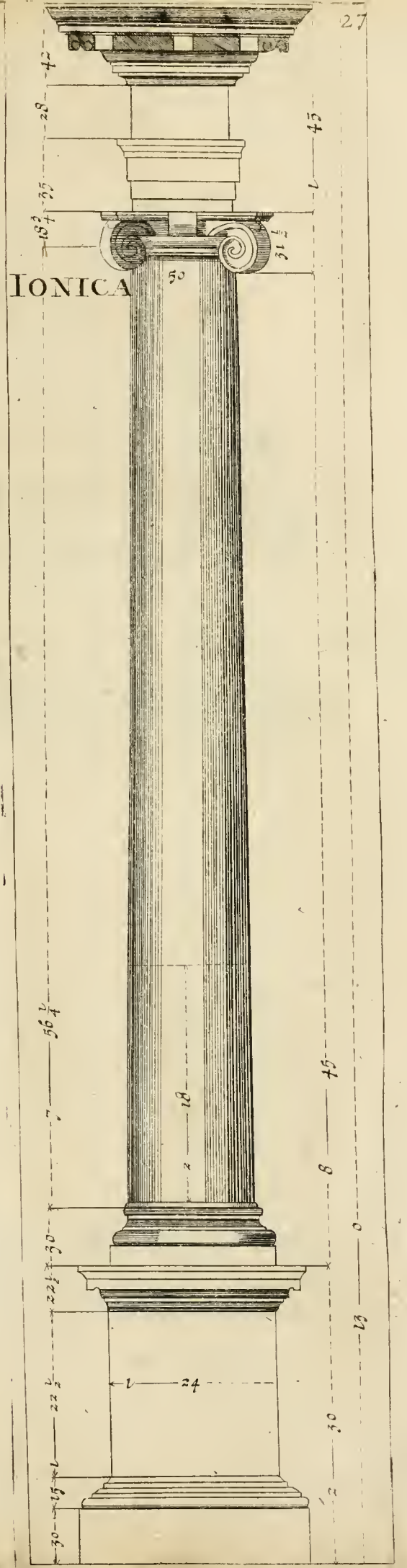
IONICA
42
28
35
18 3/4
31 1/2
50
45
56 1/4
7
18
2
45
8
30
22 1/2
22 1/2
24
30
15
30
13
0

IONICA

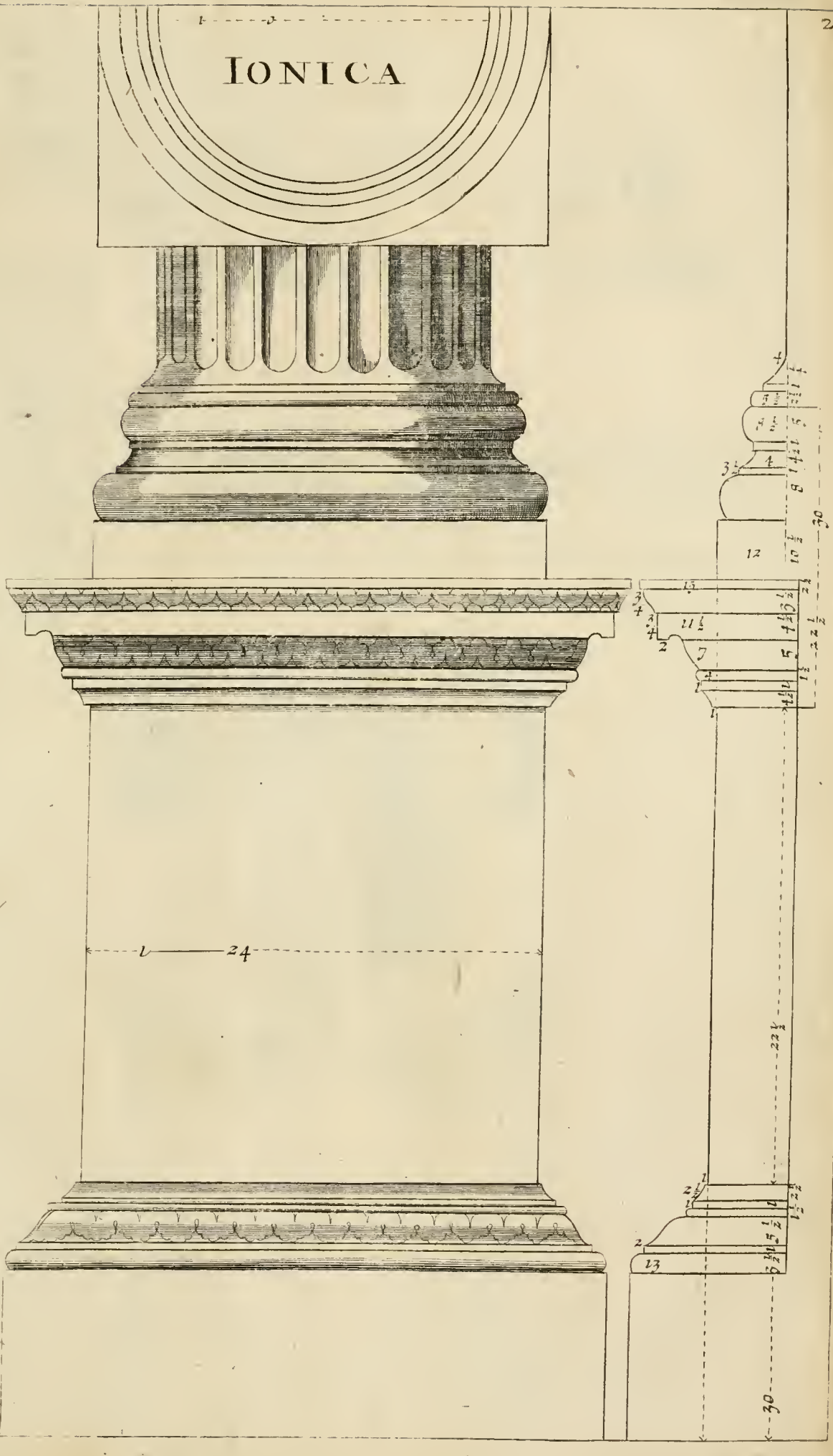

IONICA

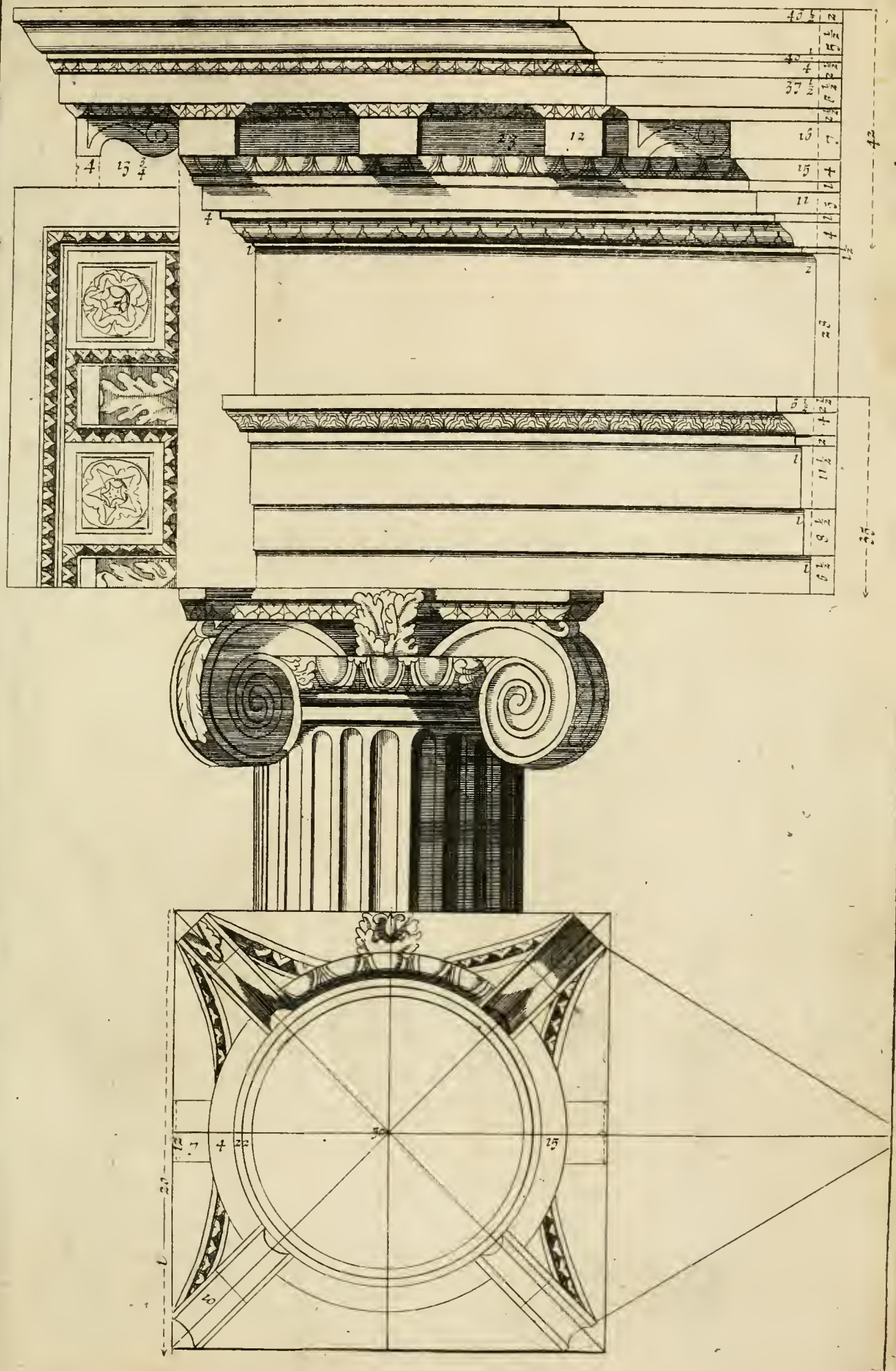

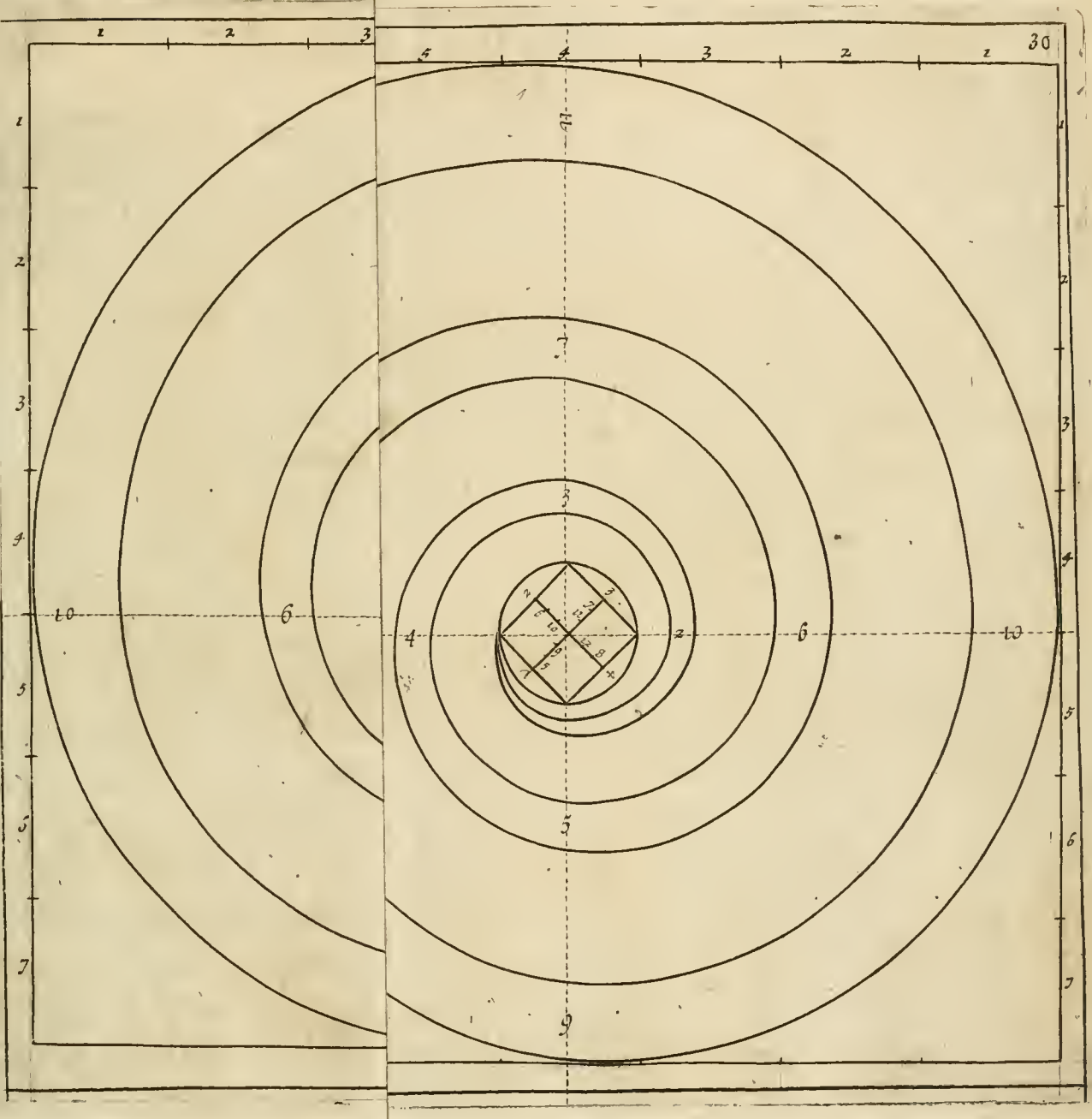

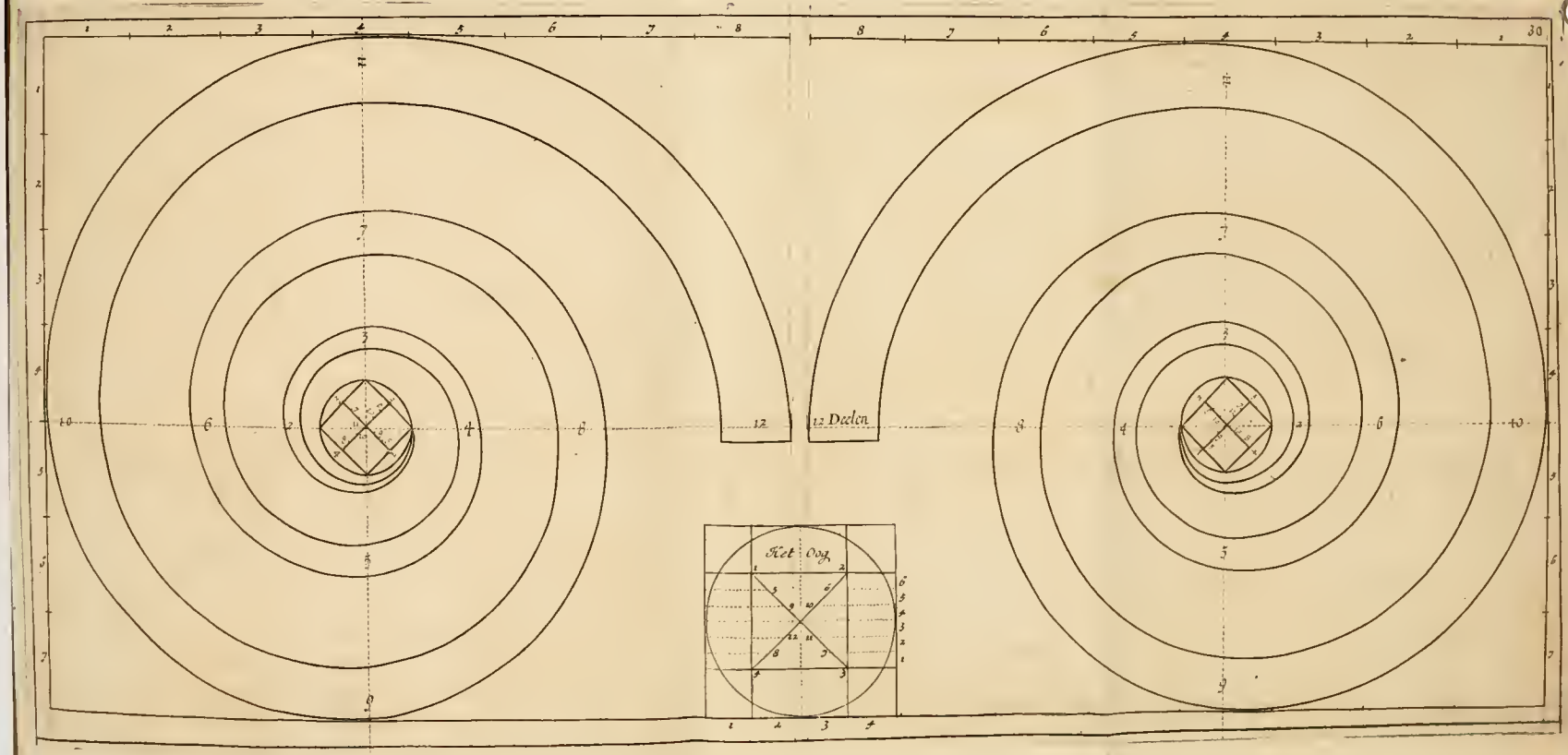
12 Deelen
Het Oog

Om de CROLLEN te trecken van de Capteelen.

SOo kondt ghy volgen deſe maniere, gelijck hier geteyckent is in twee rondten ofte Sirckels, in elck ſtaet een vierkant die ghedeelt zijn, gelijck U L. in de Figuer ſien meugt, en oock met Nummers aengeweſen. Deſe moet ghy ſoo in u Crollen ſetten ghelijckſe hier ſtaen: en als ghy ſien meught in de teyckeninge van 't Capteel. Om dit te doen, ſoo neemt eerſt u Paſſer met de eene punt, en ſet die op de 1, ende met de ander daer die Crol boven begint, treckt dan naer beneden een vierde part van 't rondt, dan ſet u Paſſer op de 2, en treckt van daer ghy op-ghehouwen hebt weder een vierde part van 't rondt; doet ſoo met 3, 4, 5, tot 12 toe, ſoo ſult ghy u Crollen niet ſcheel of ſcheef maecken. Om nu te maken de dickte van het plintjen van de Crol, dat is omtrent een vierendeel van de breedte die het laet van de eerſte omtreck, ſoo moet men de deelen die voor Middel-punten gedient hebben, elck byſonder in vieren deelen, en dan noch twaelf mael trecken, gelijck voor geſeydt is, ſoo ſult ghy ſien dat u Crollen verminderen ſullen tot het leſte toe, en dat ghy een wel-gemaeckte Crol ſult hebben.

Tot Naarder Onderrichting

om de CROLLEN te trecken.

OM uw Voluiten, of Crollen, wel te verdeelen, ſoo neemt voor de geheele hooghte 8 deelen, en voor de breedte 7 gelyke Deelen; voor de hooghte boven 't oog ſtelt 4 deelen, voor 't oog 1 deel; en onder het oog ſtelt 3 deelen, ſoo hebt gy dan voor de hoogte van 't voluit 8 deelen.

De maat van de geheele breedte van de Voluiten zyn 7 deelen, waar van 3 deelen en een half deel moet blyven buyten 't oog, voor 't oog ſelfs 1 deel, en binnen 't oog 2 deelen en een half deel, maken ſamen 7 deelen voor de breedte van de Voluiten, gelyk U E. in deſe Figuur duydelyk vertoond werd, ſtaande het oog dan in zyn rechte order, het welk aldus verdeelt werd: Maakt eerſt een rechte vierkant, waar in gy de Cirkel van 't oog trekt, en verdeelt het ſelve in vier gelyke deelen, aan alle de vier zyden, ſoo zynder in dit vierkant 16 deelen; neemt dan de vier binnenſte deelen, haalt daar in twee overhoekſe linien; verdeelt deſe overhoekſe linien yder in 6 deelen; ſoo hebt gy de 12 Centrums, daar door de Crollen moeten getrokken werden.

IONICA

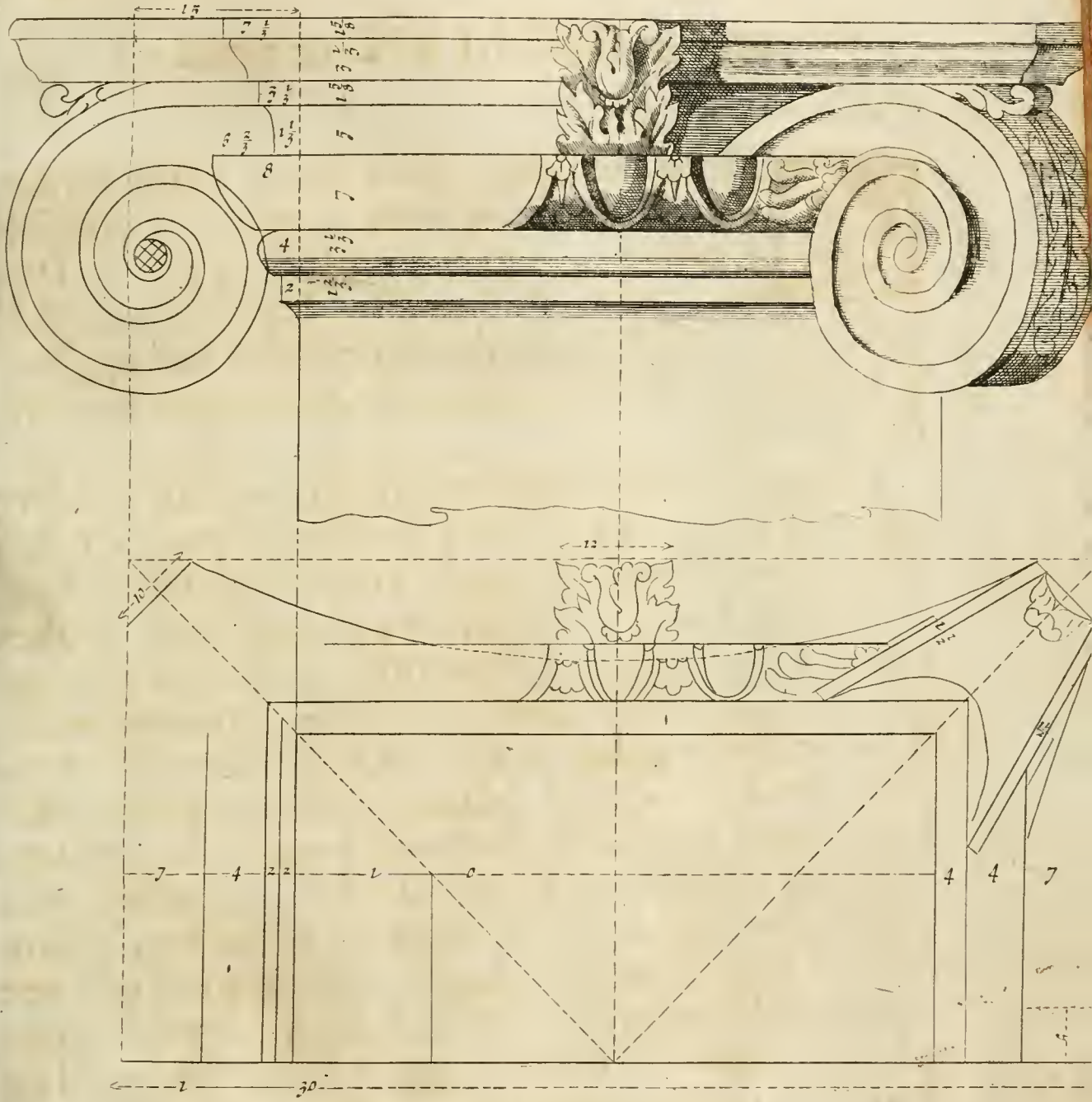

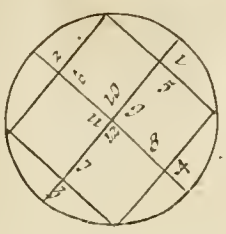

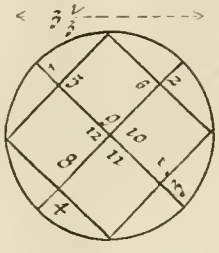

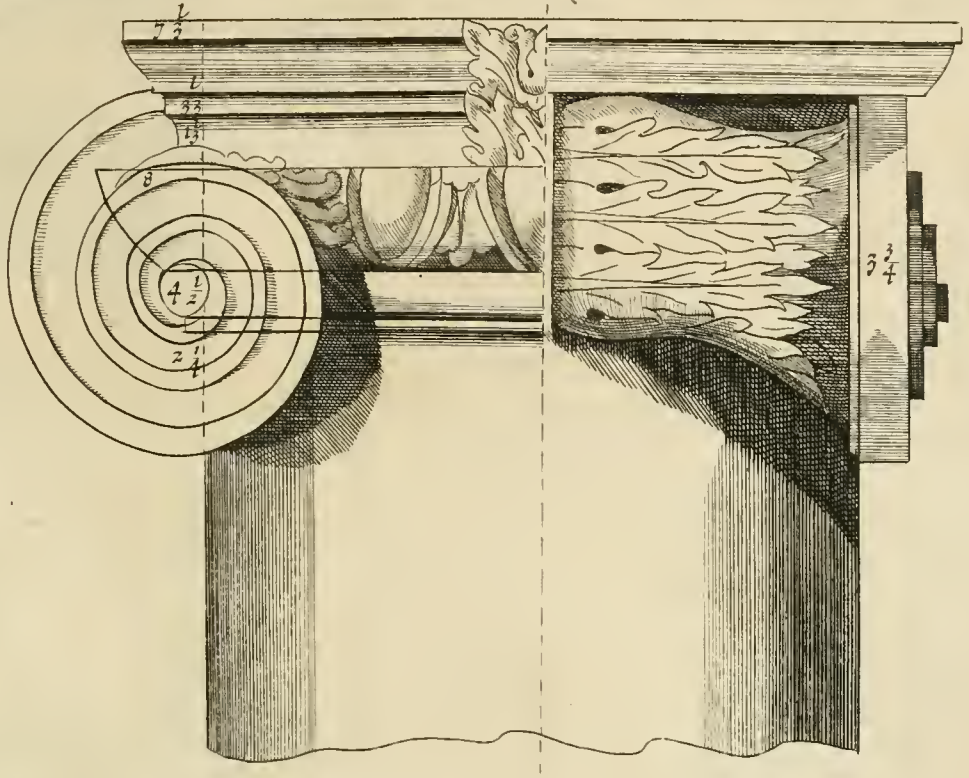

IONICA

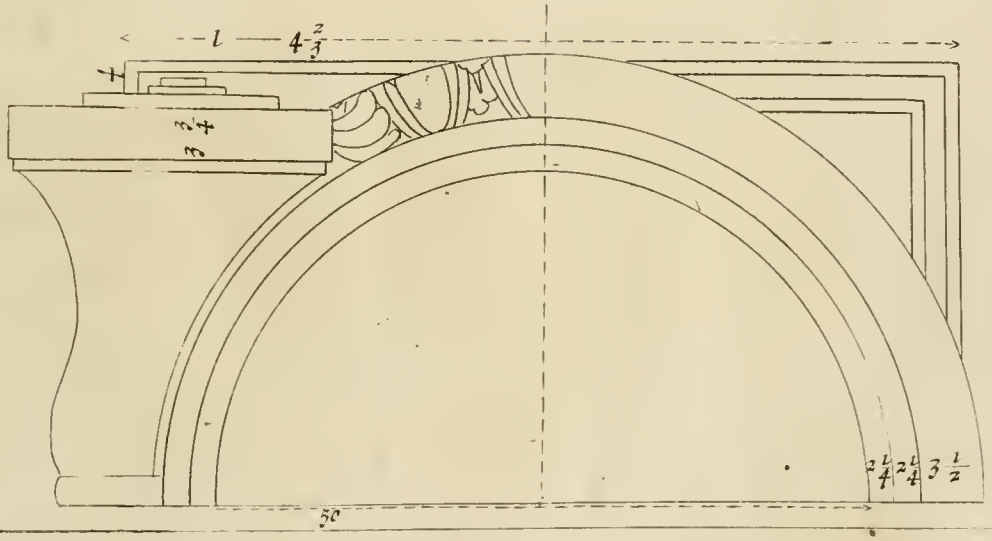

IONICA

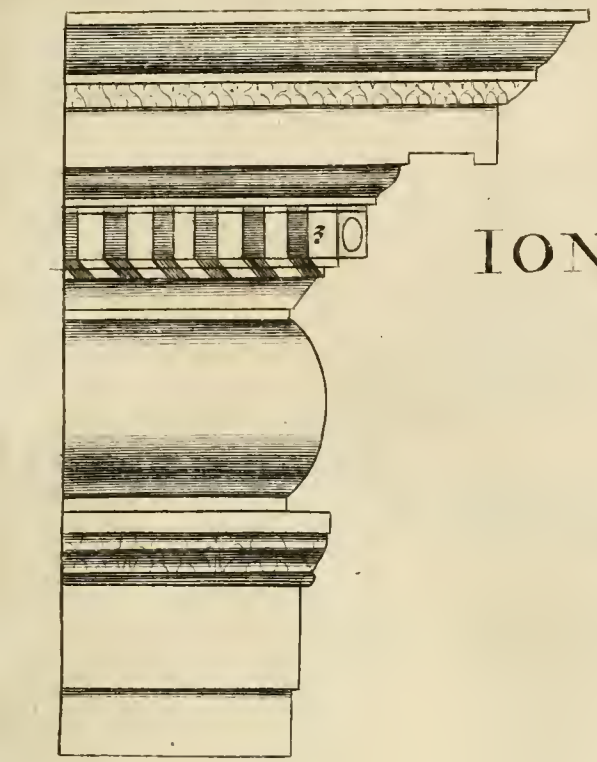

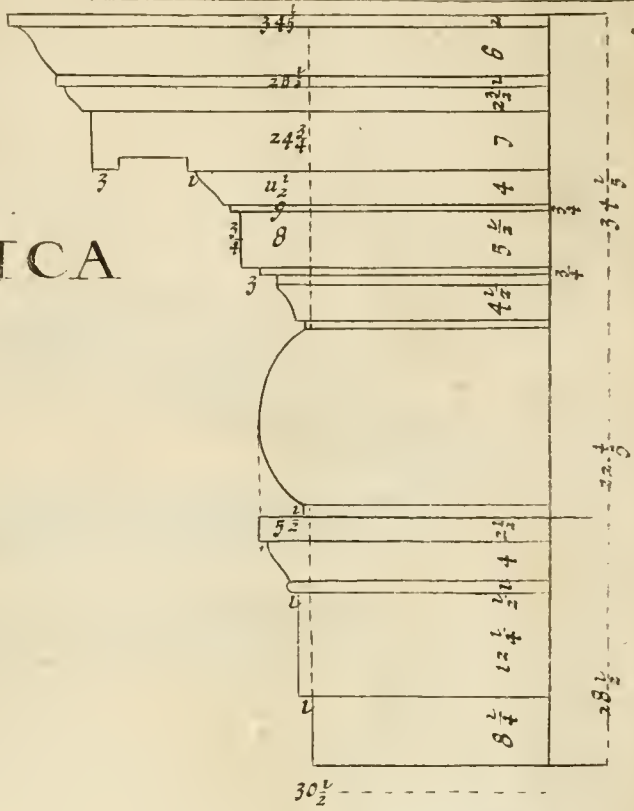

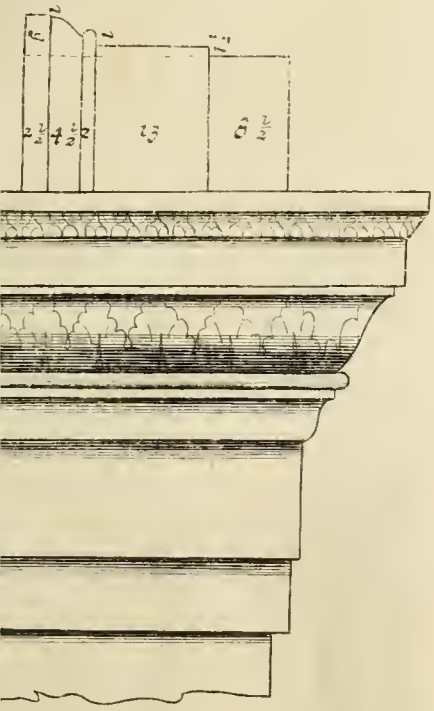

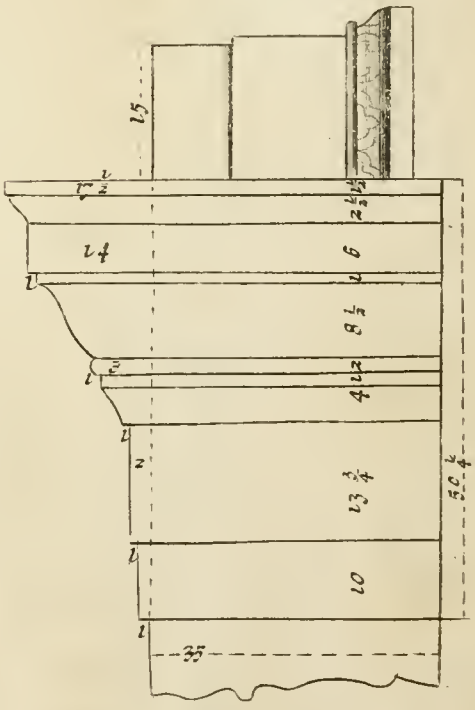

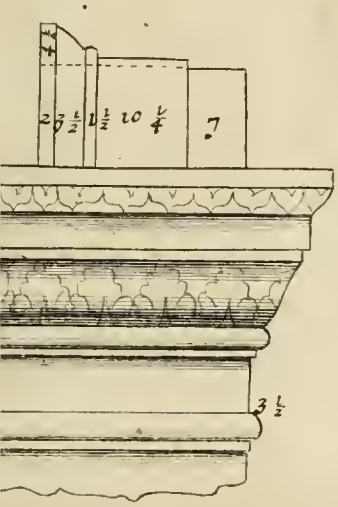

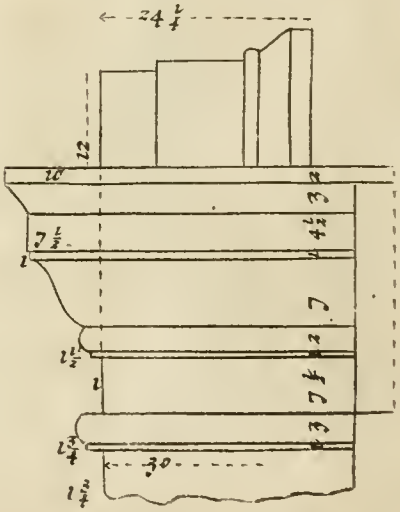

IONICA.

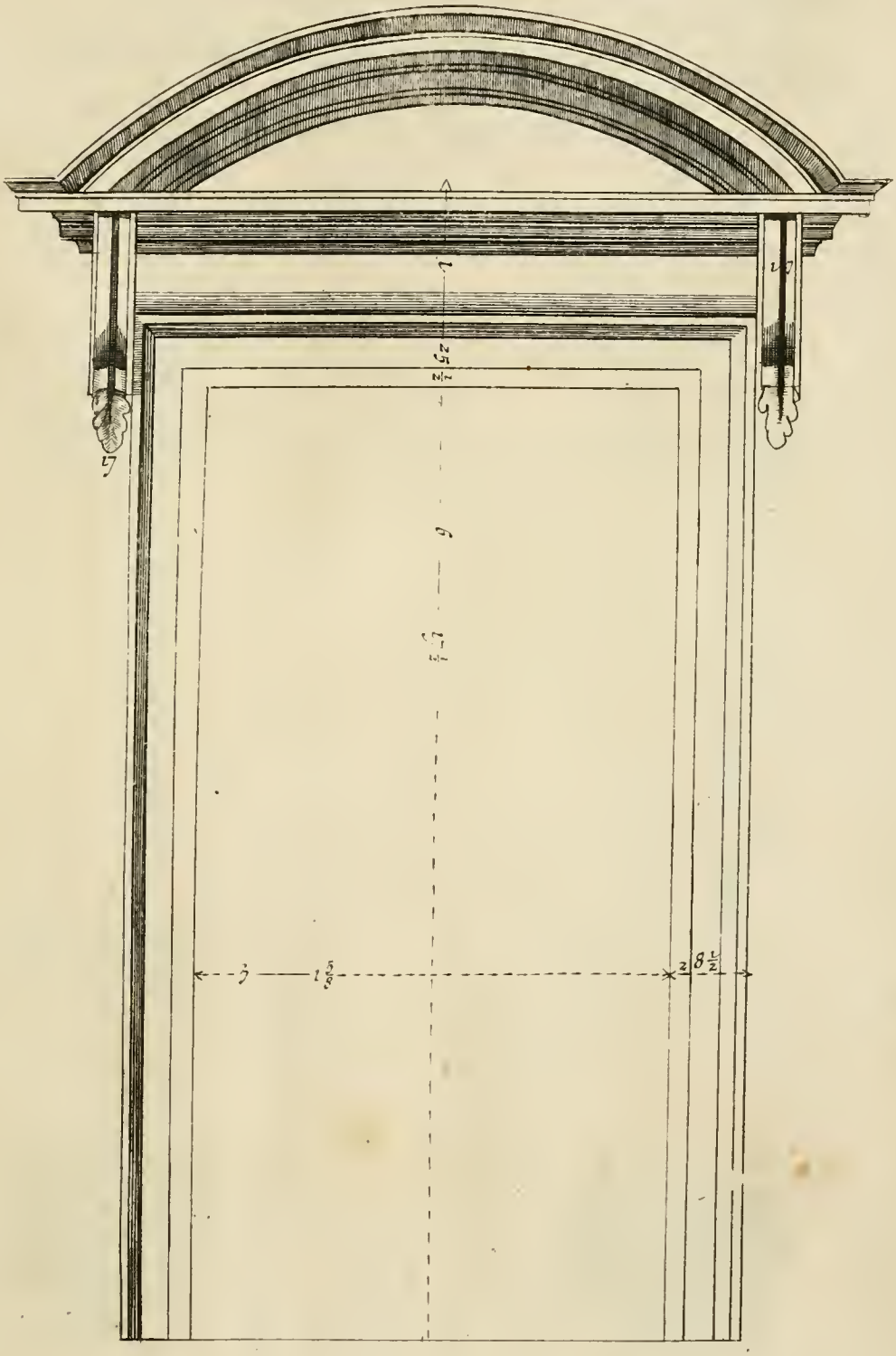

IONICA.

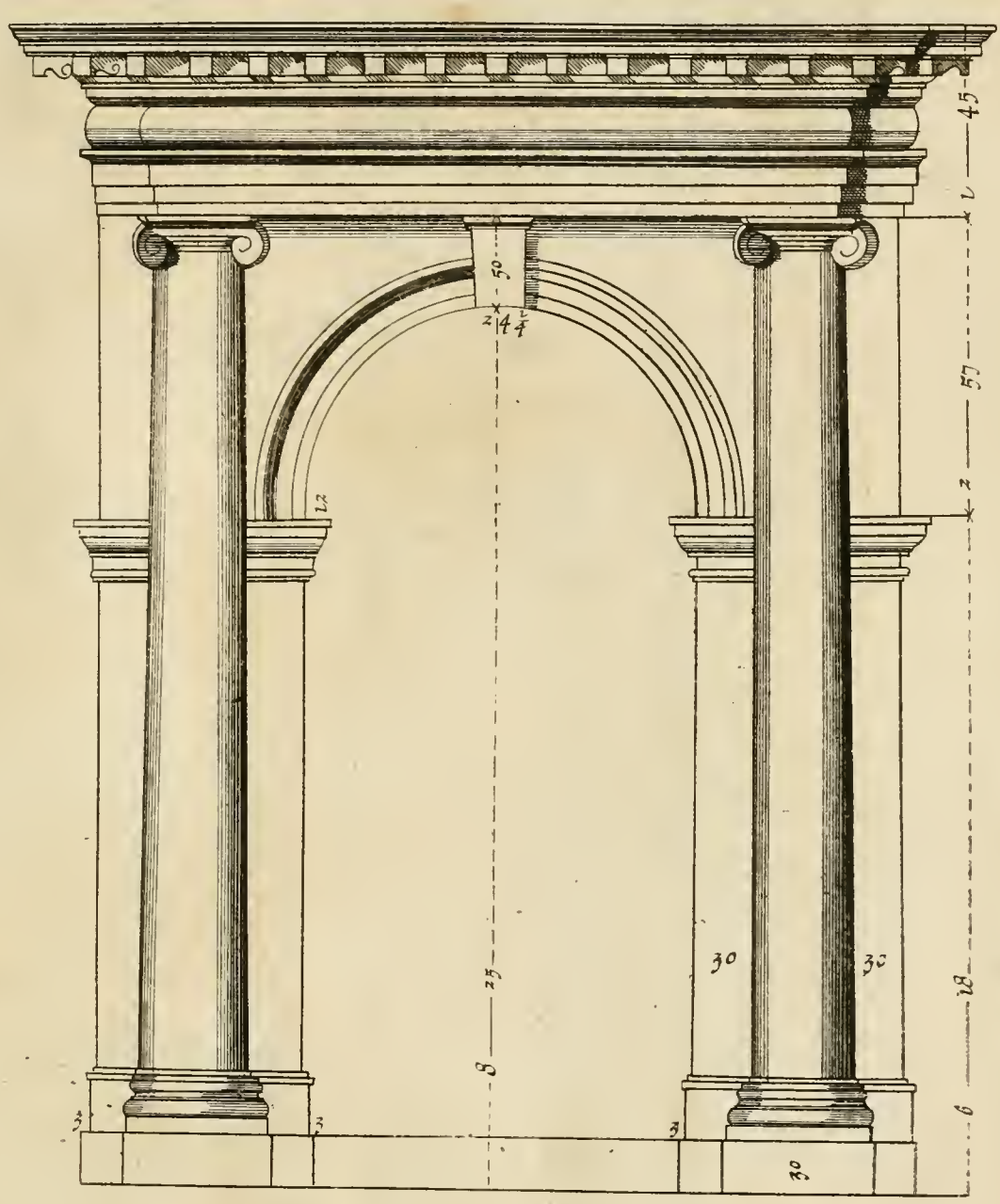

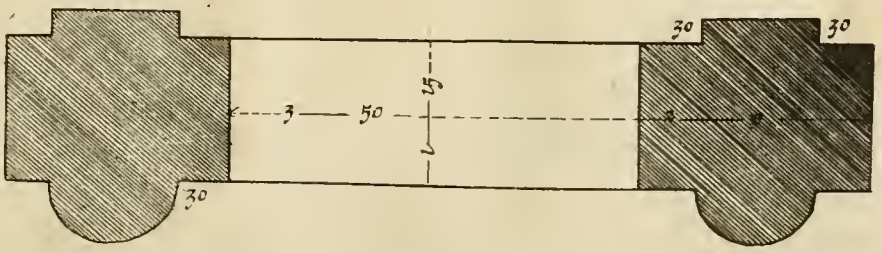

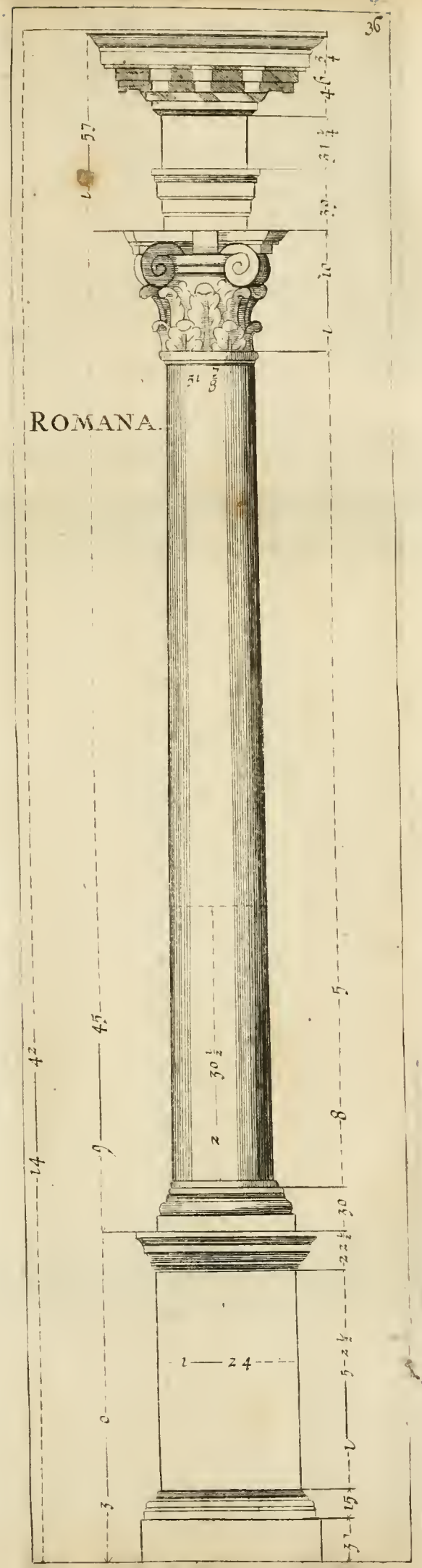
ROMANA.

ROMANA.

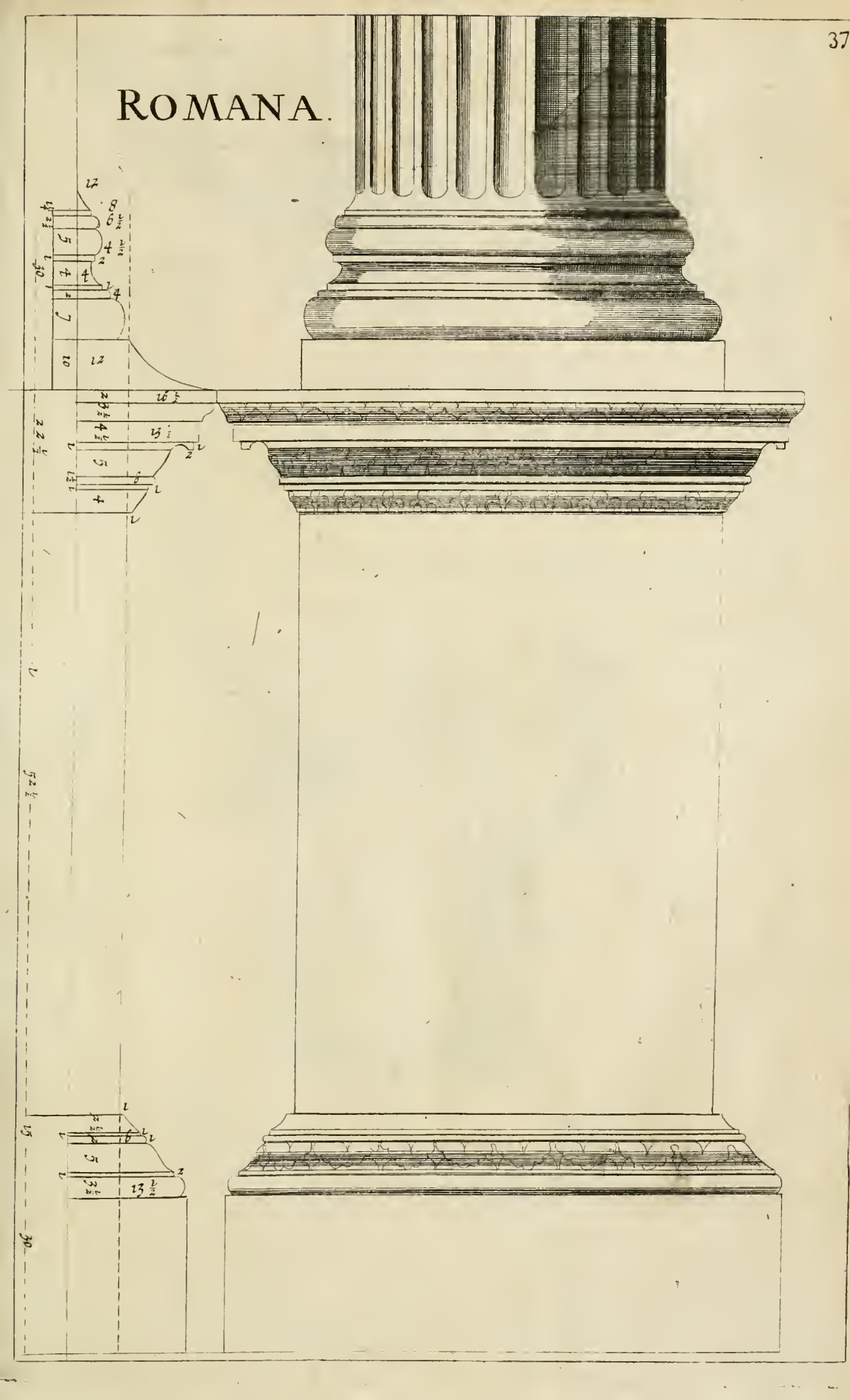

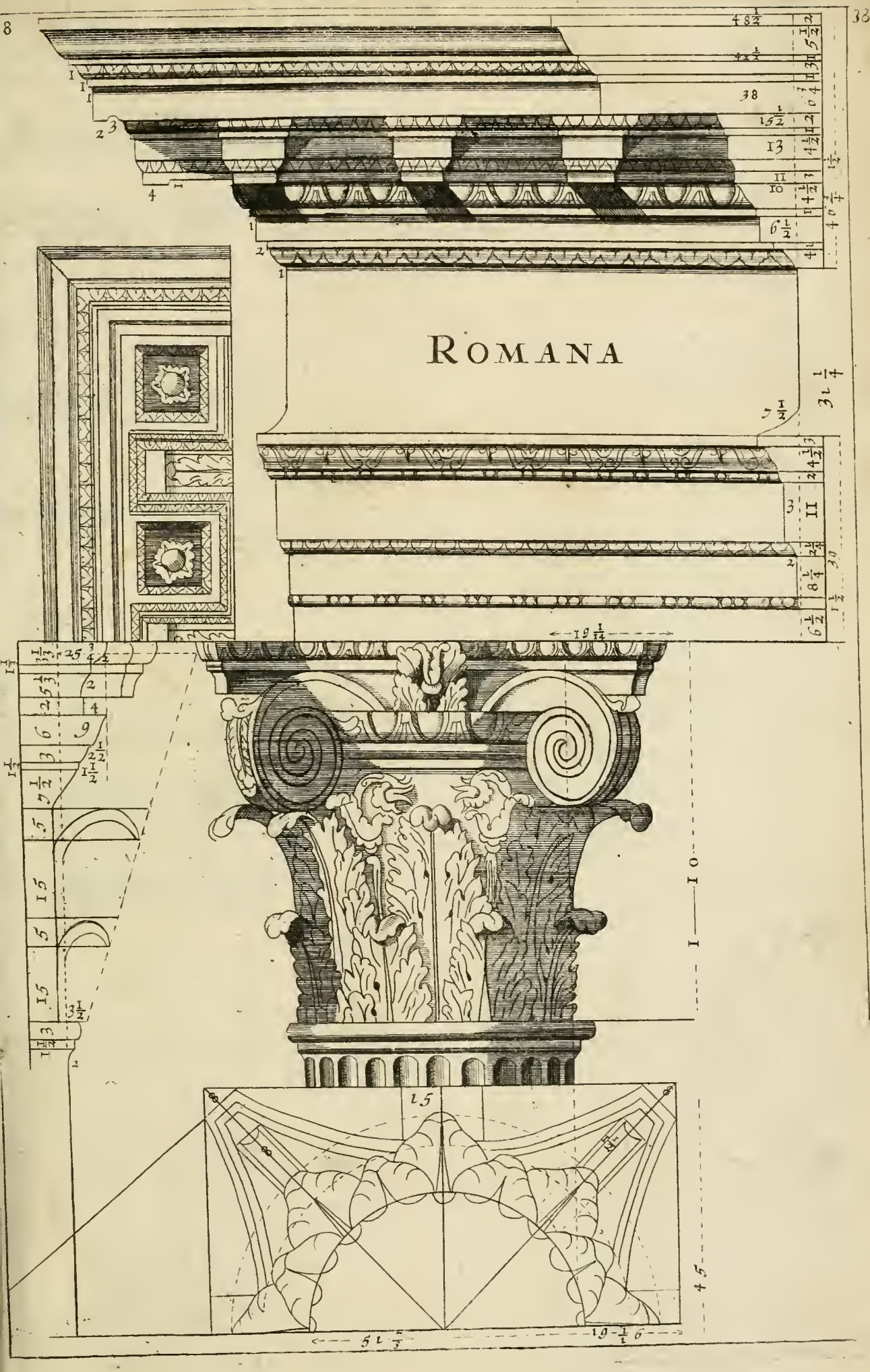
ROMANA

ROMANA

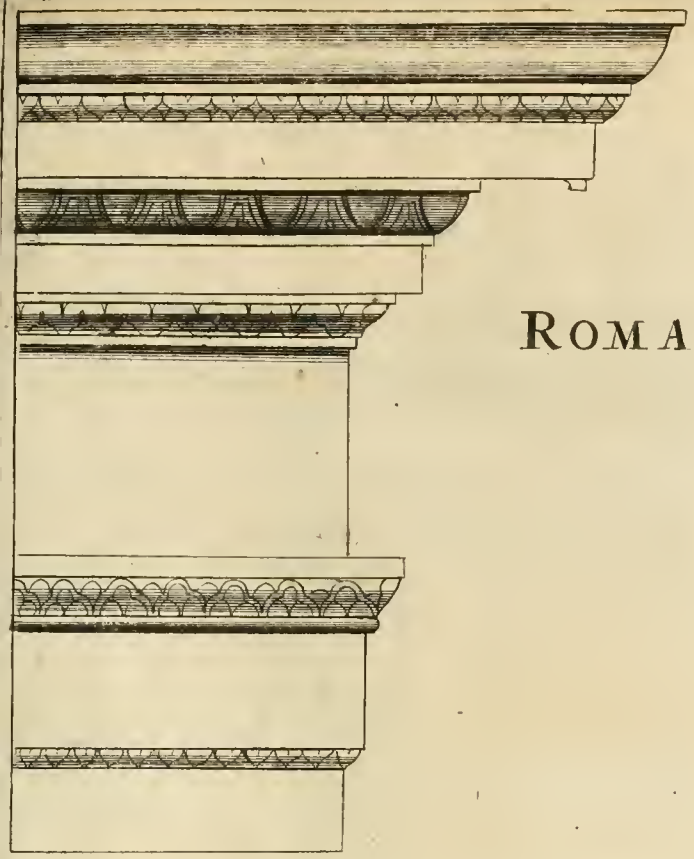

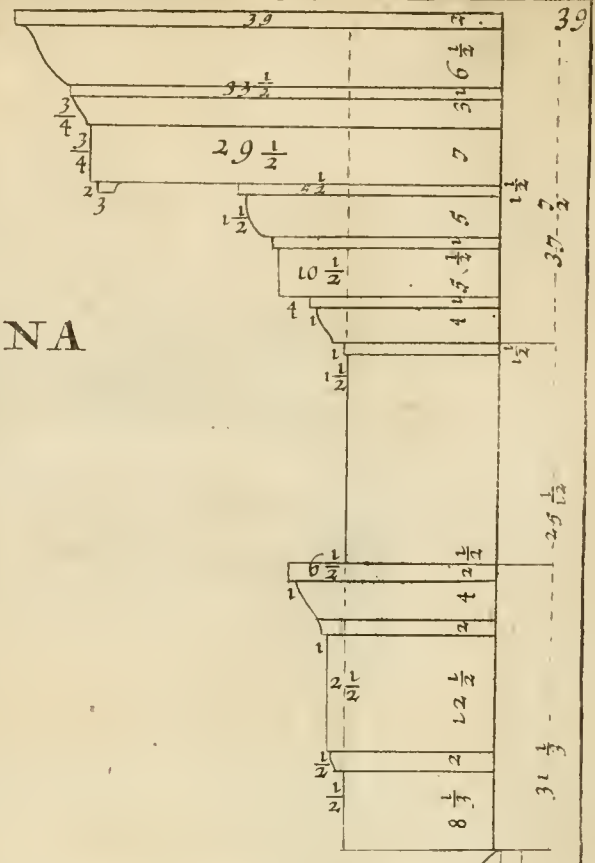

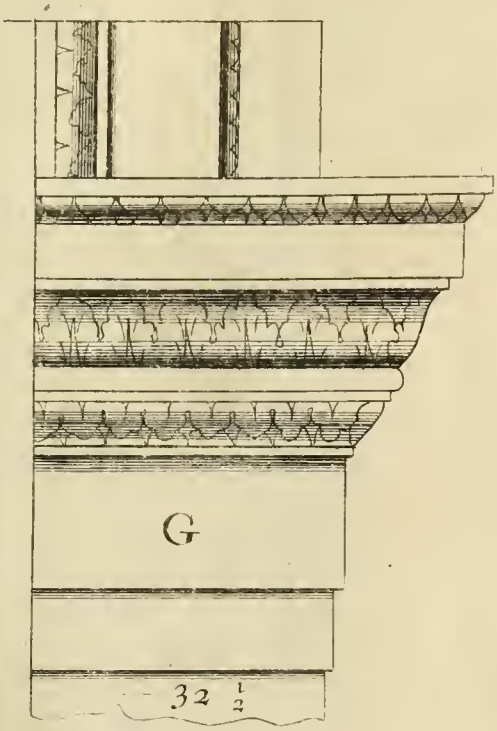

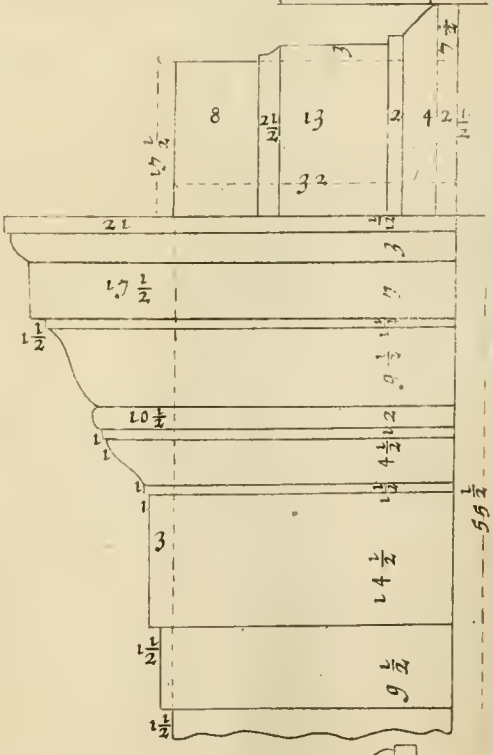

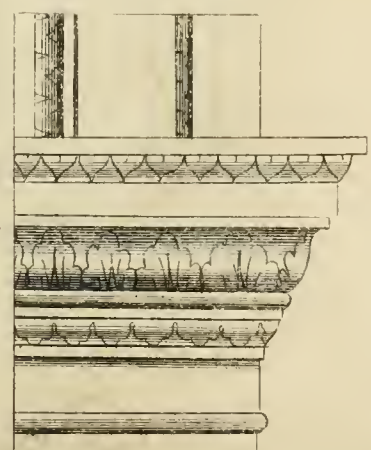

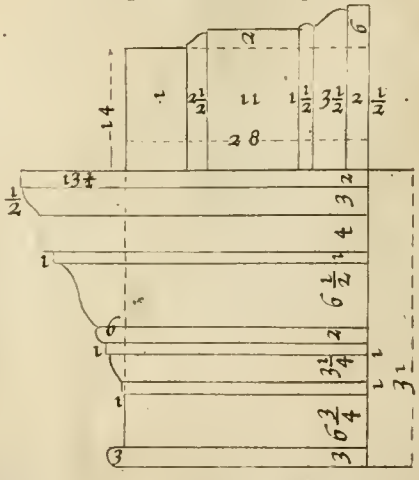

ROMANA.

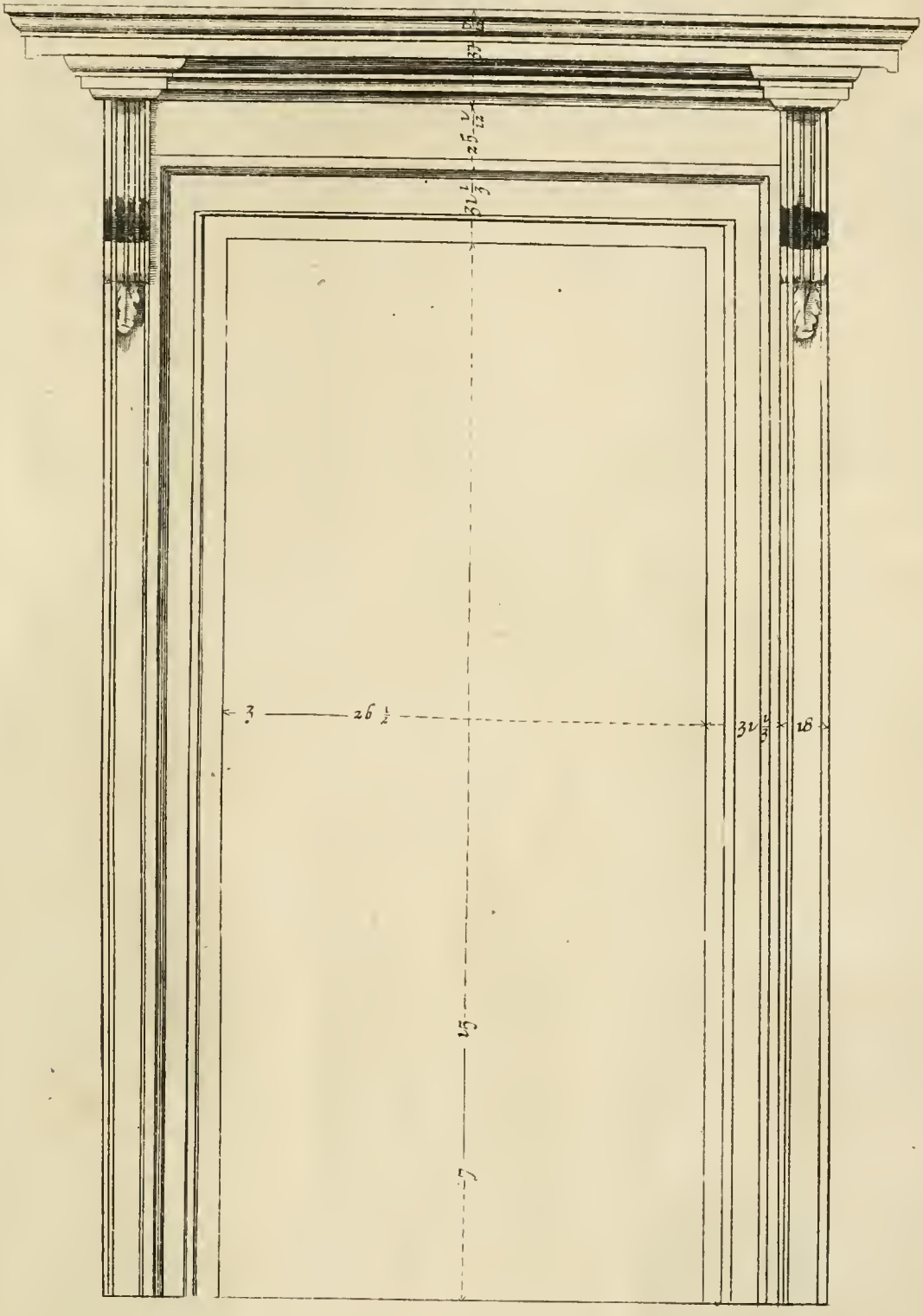

ROMANA.

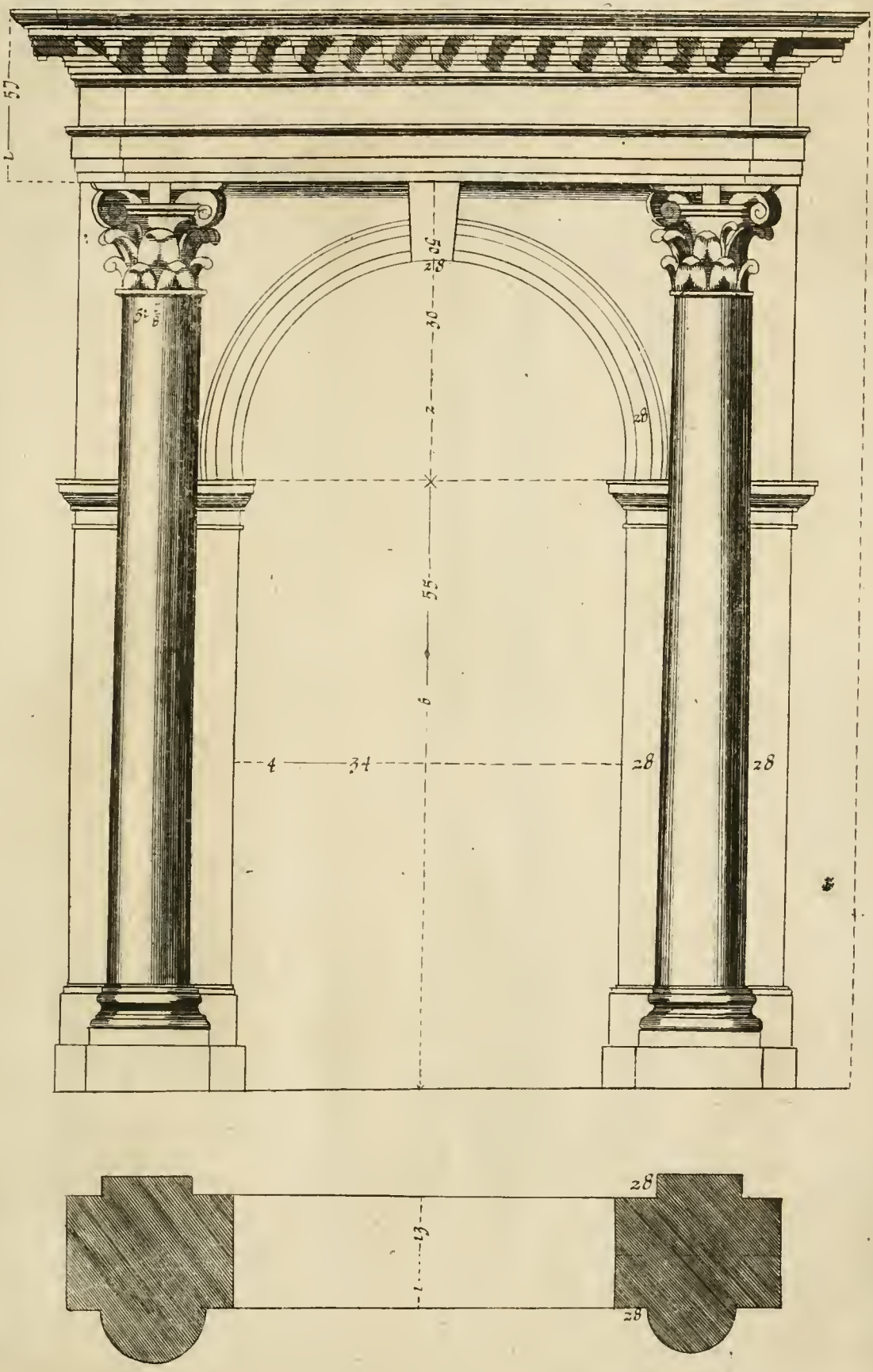

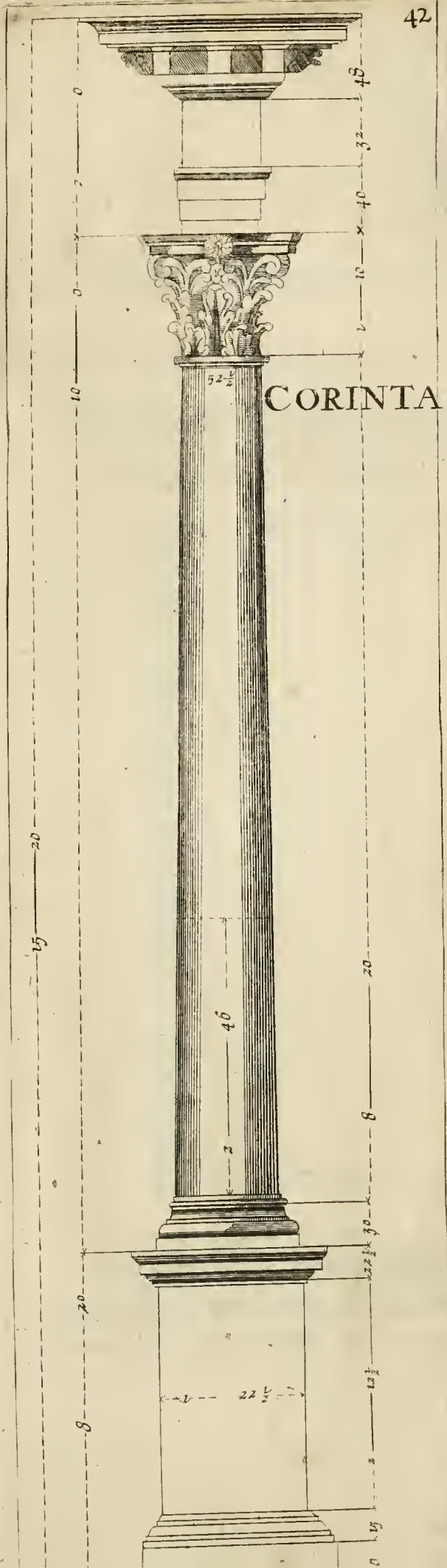
CORINTA

CORINTA

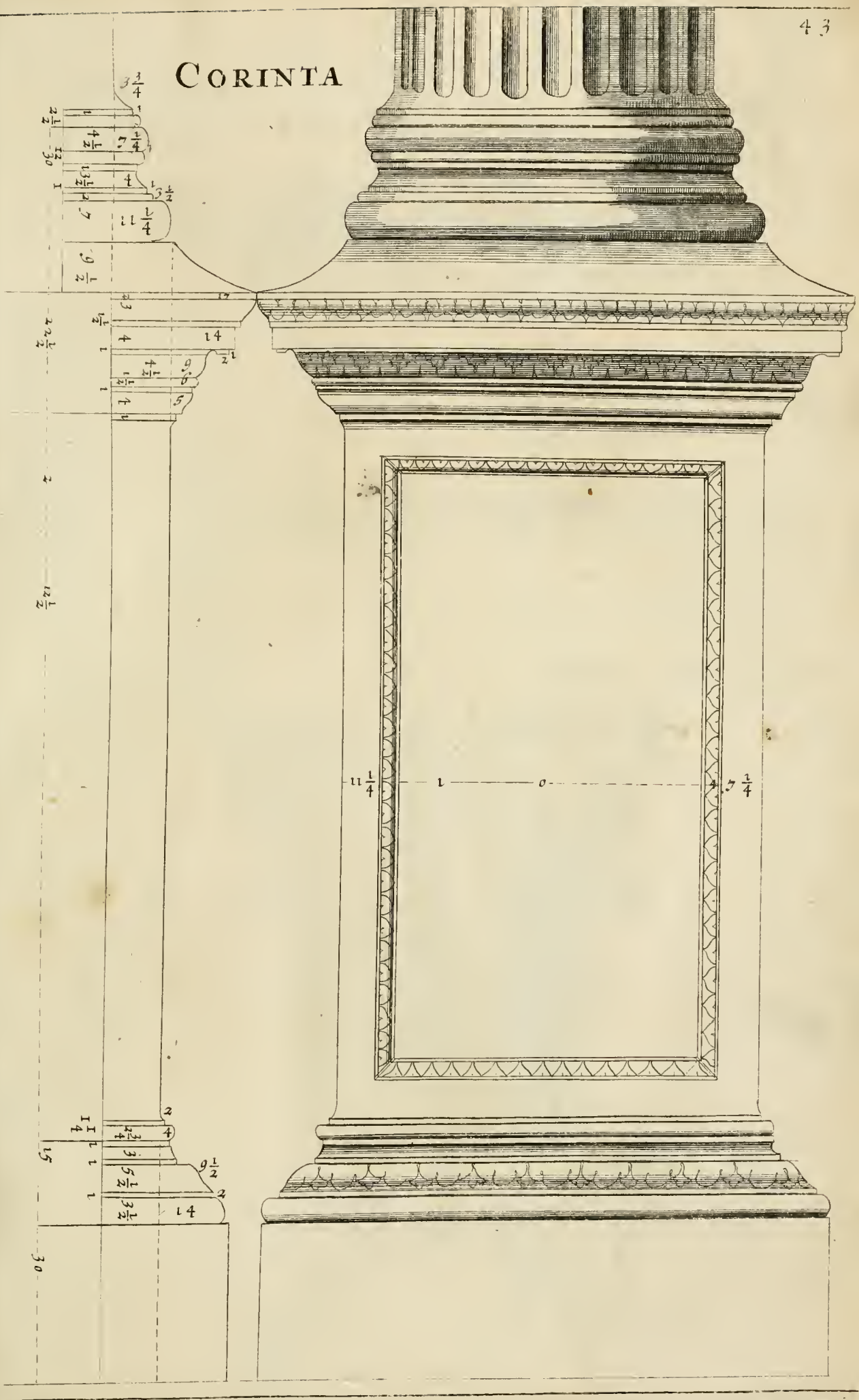

CORINTA

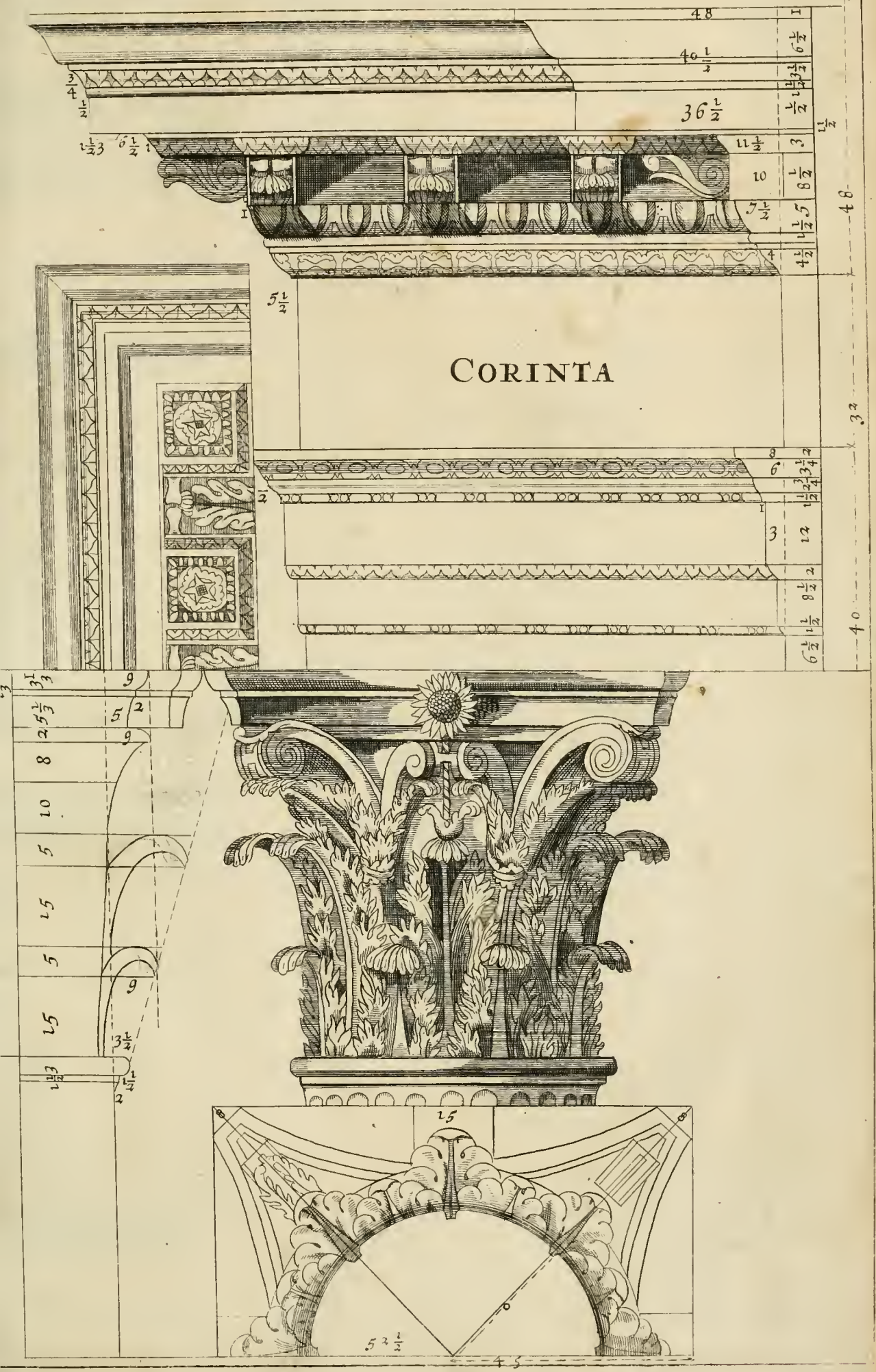

CORINTA

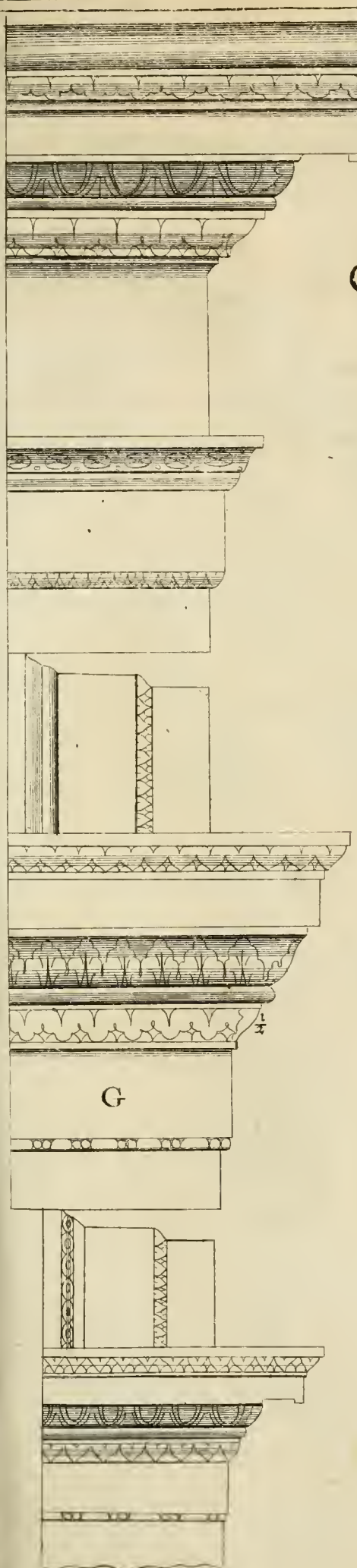

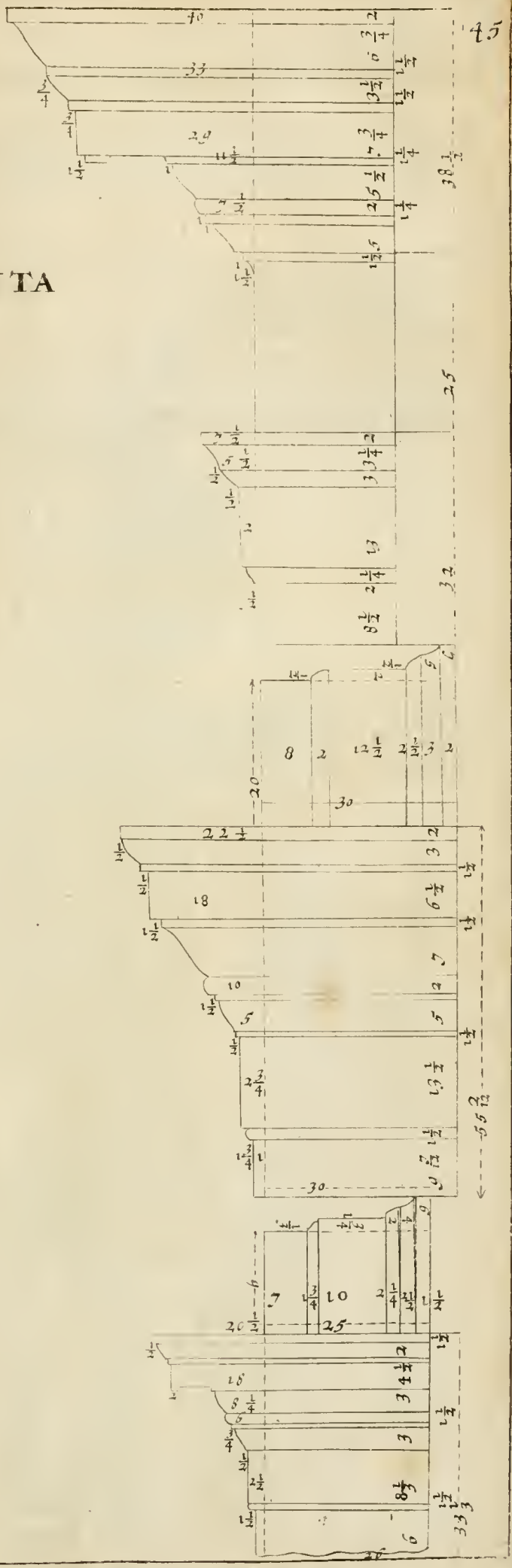

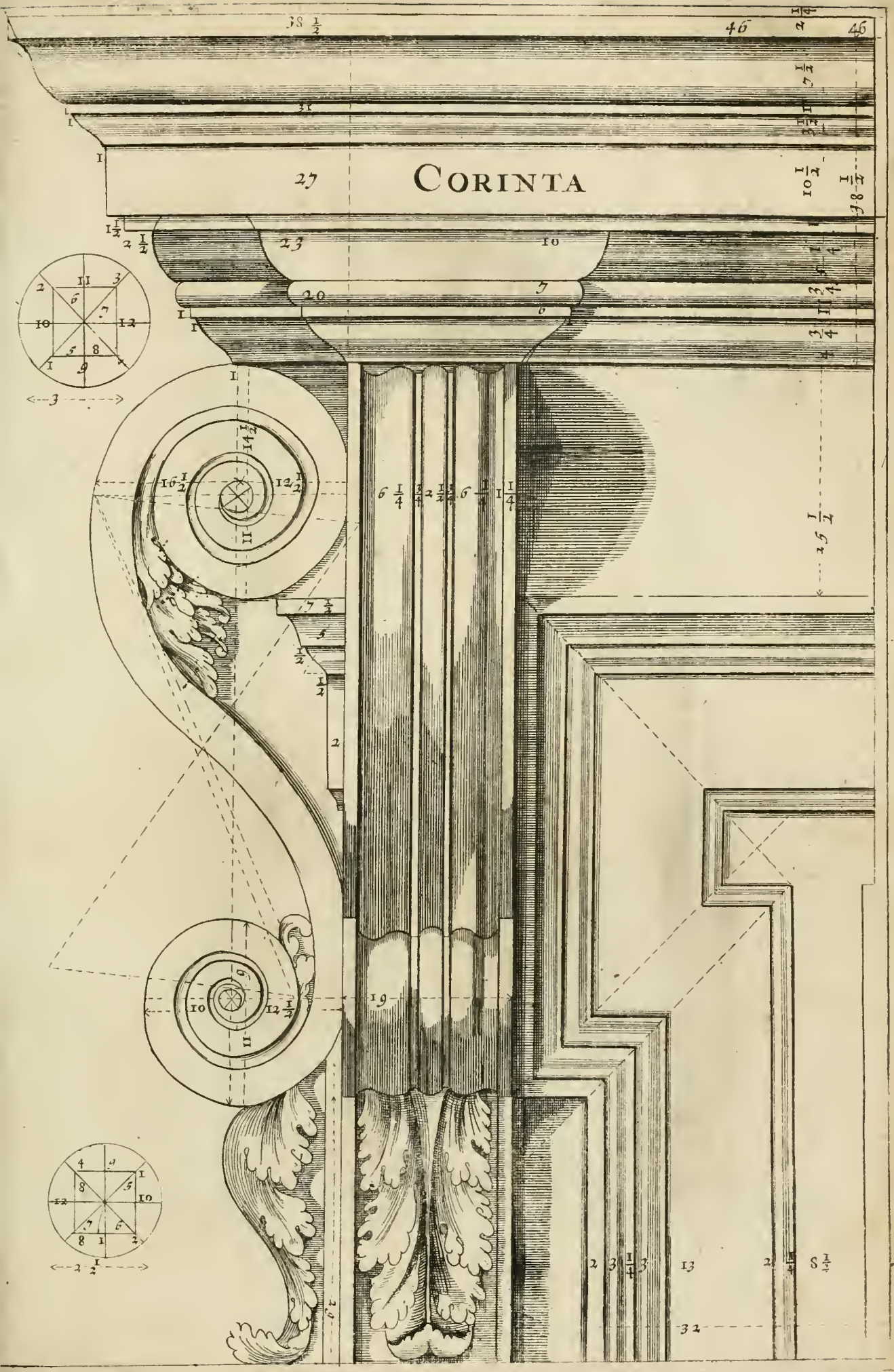
CORINTA
27
38 1/2
46
46
31
23
10
20
7
6
3
2
1
1
1

CORINTA.

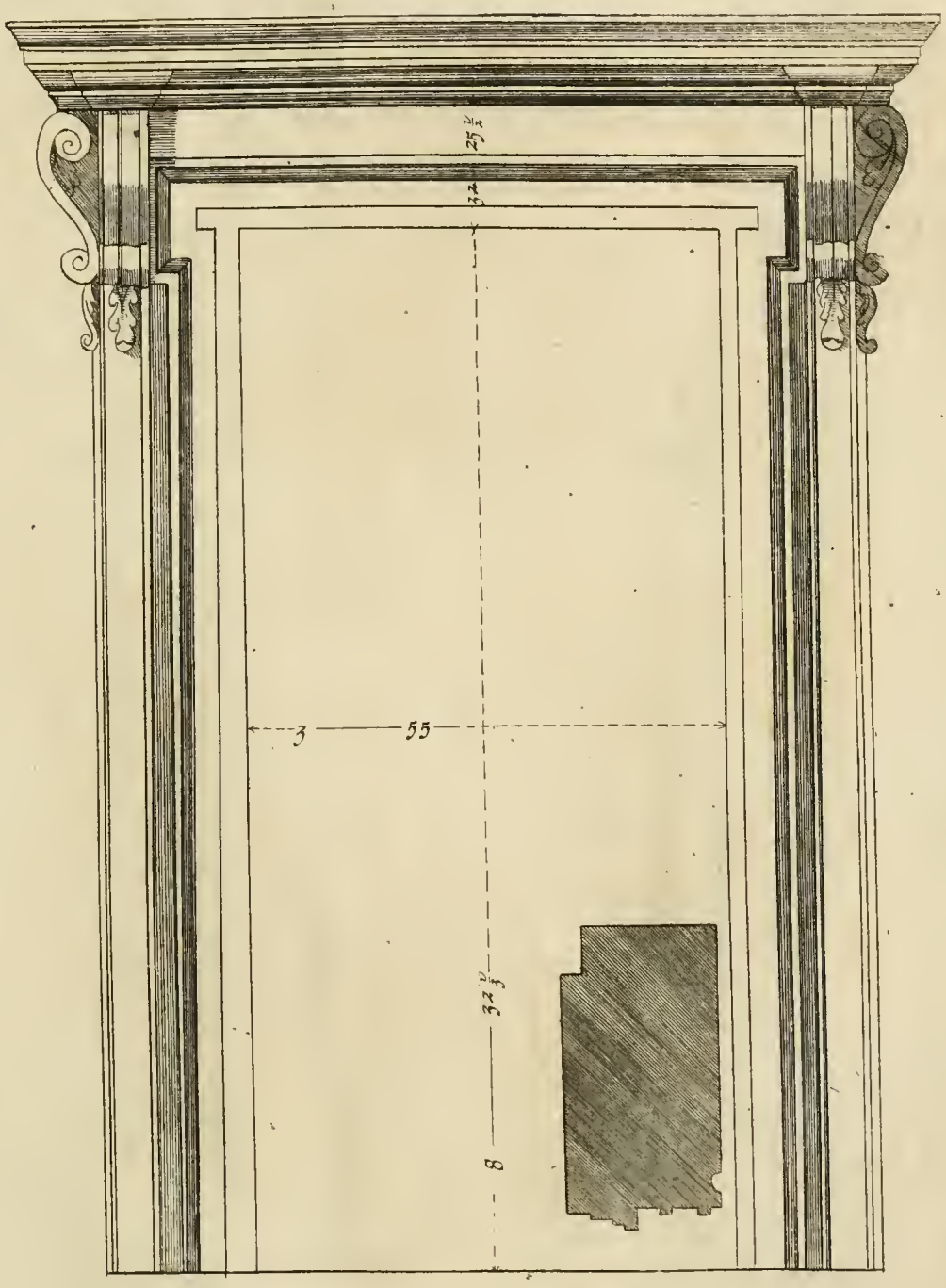

CORINTA.

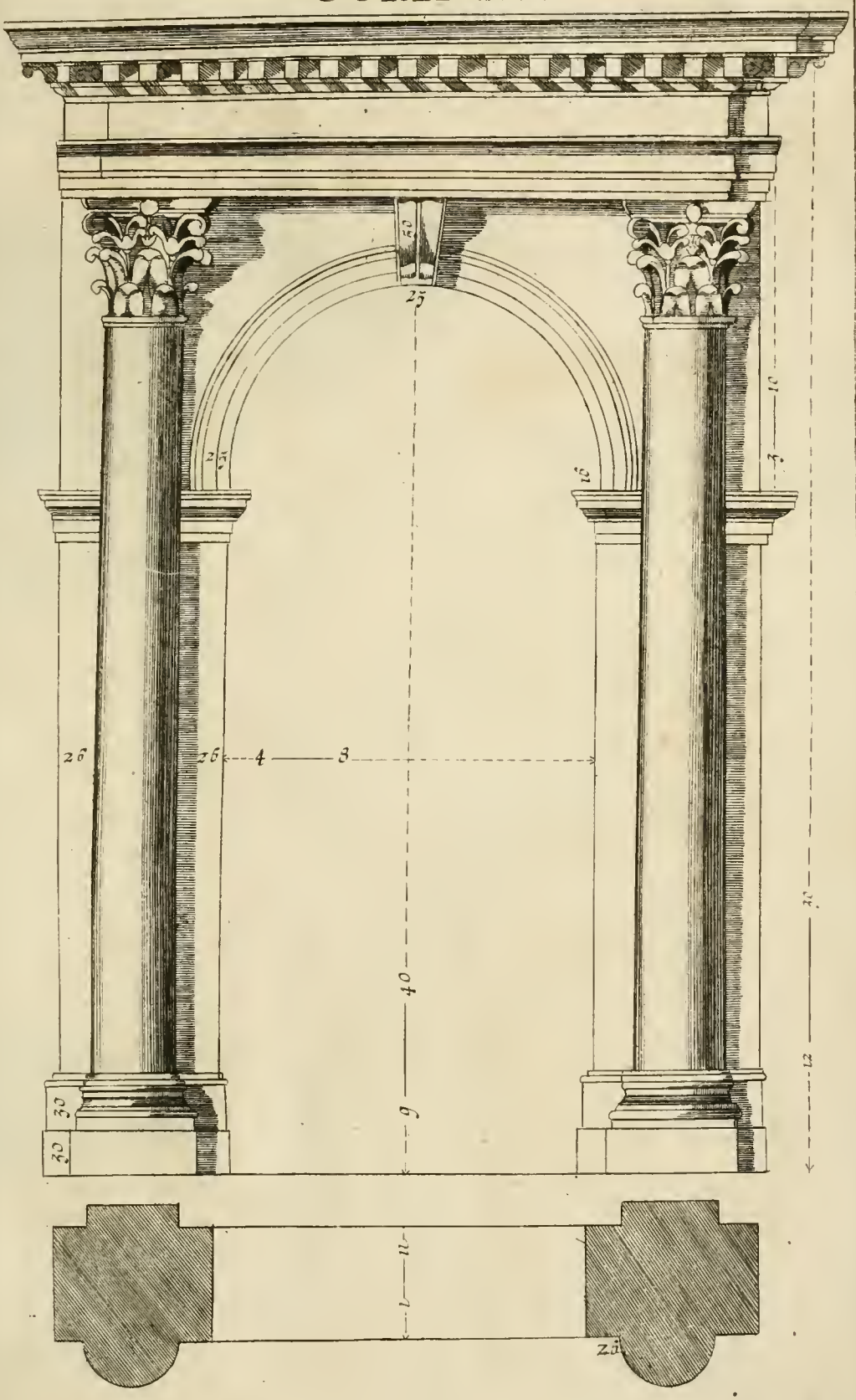

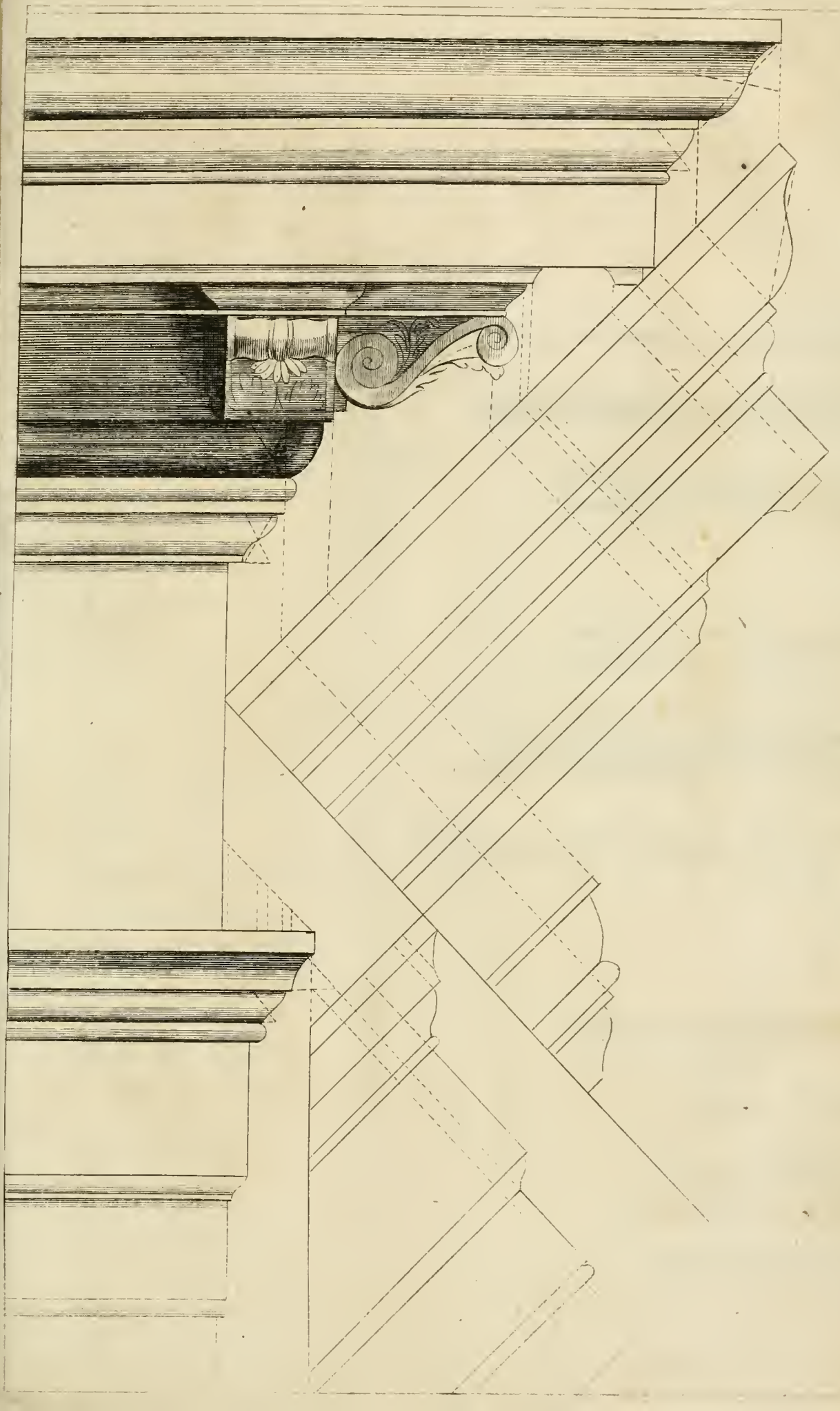

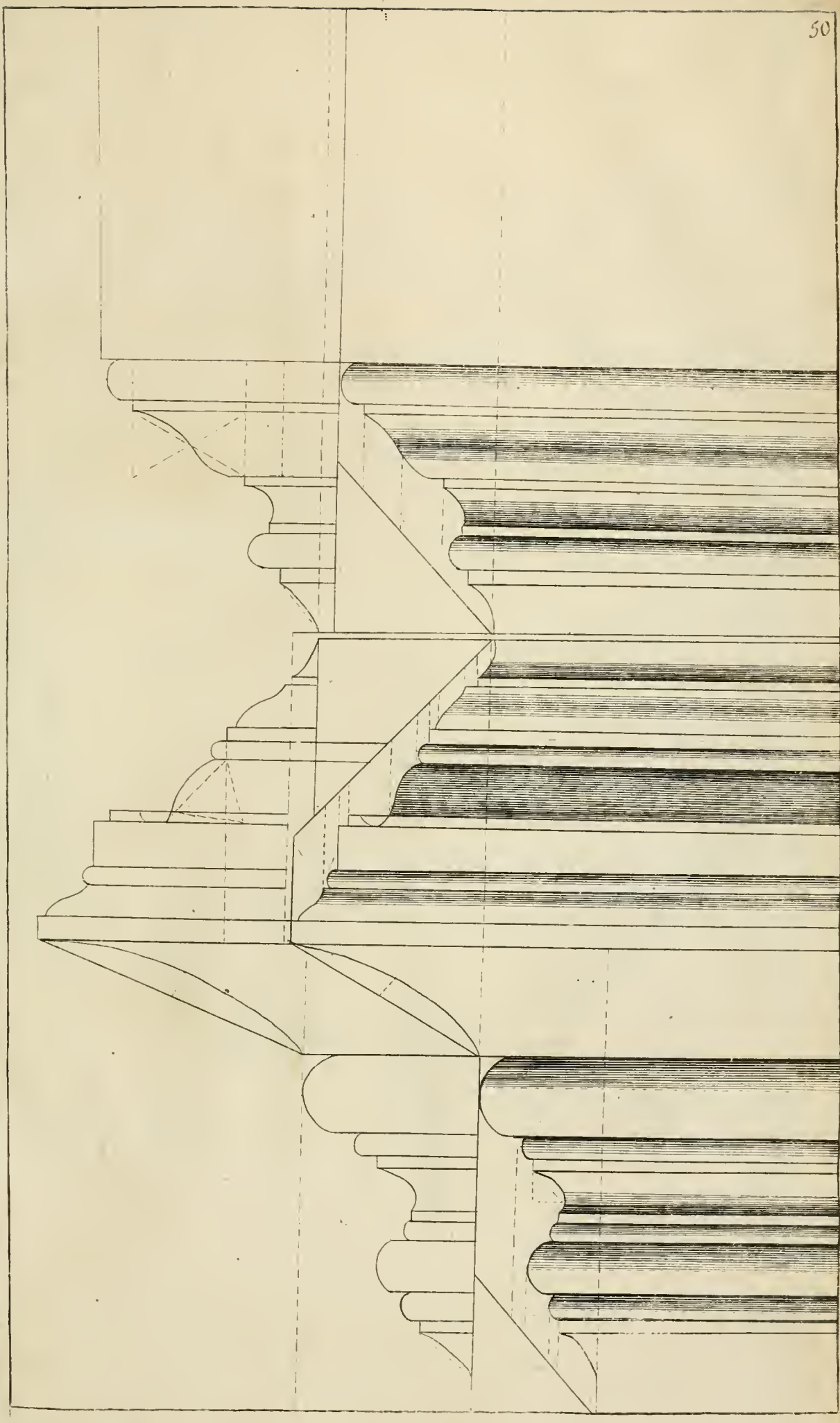

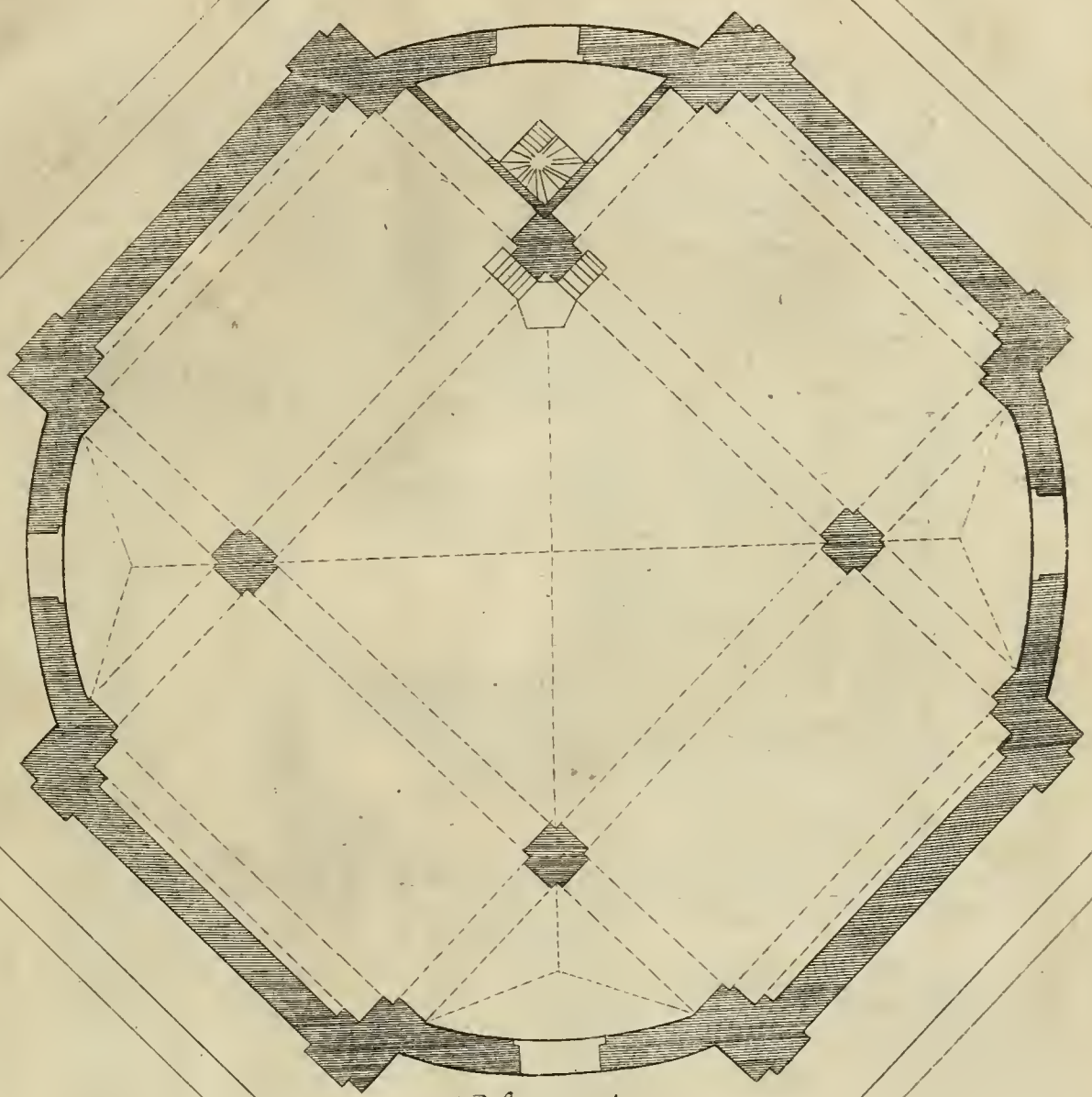

S. Bosboom inventor.

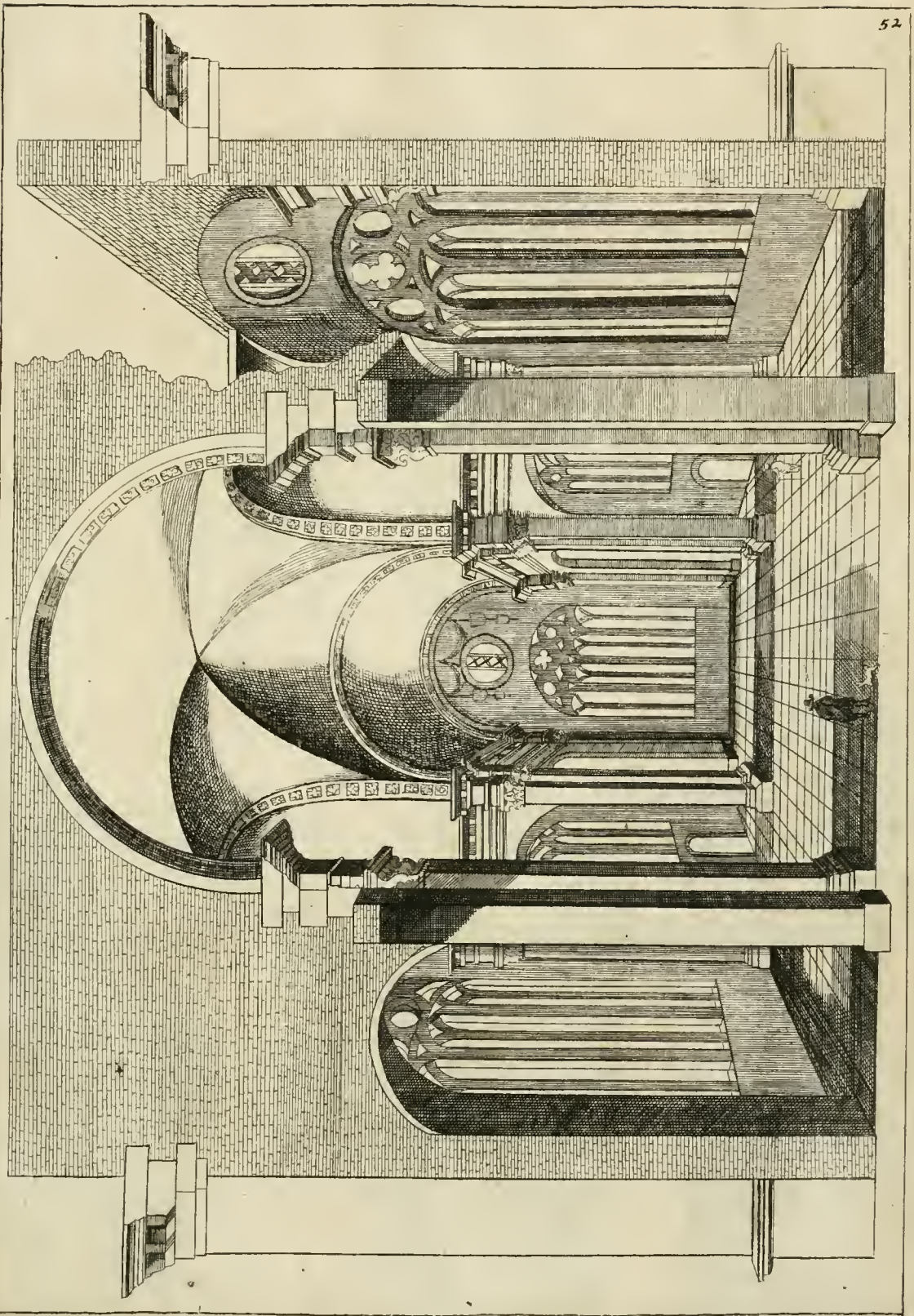

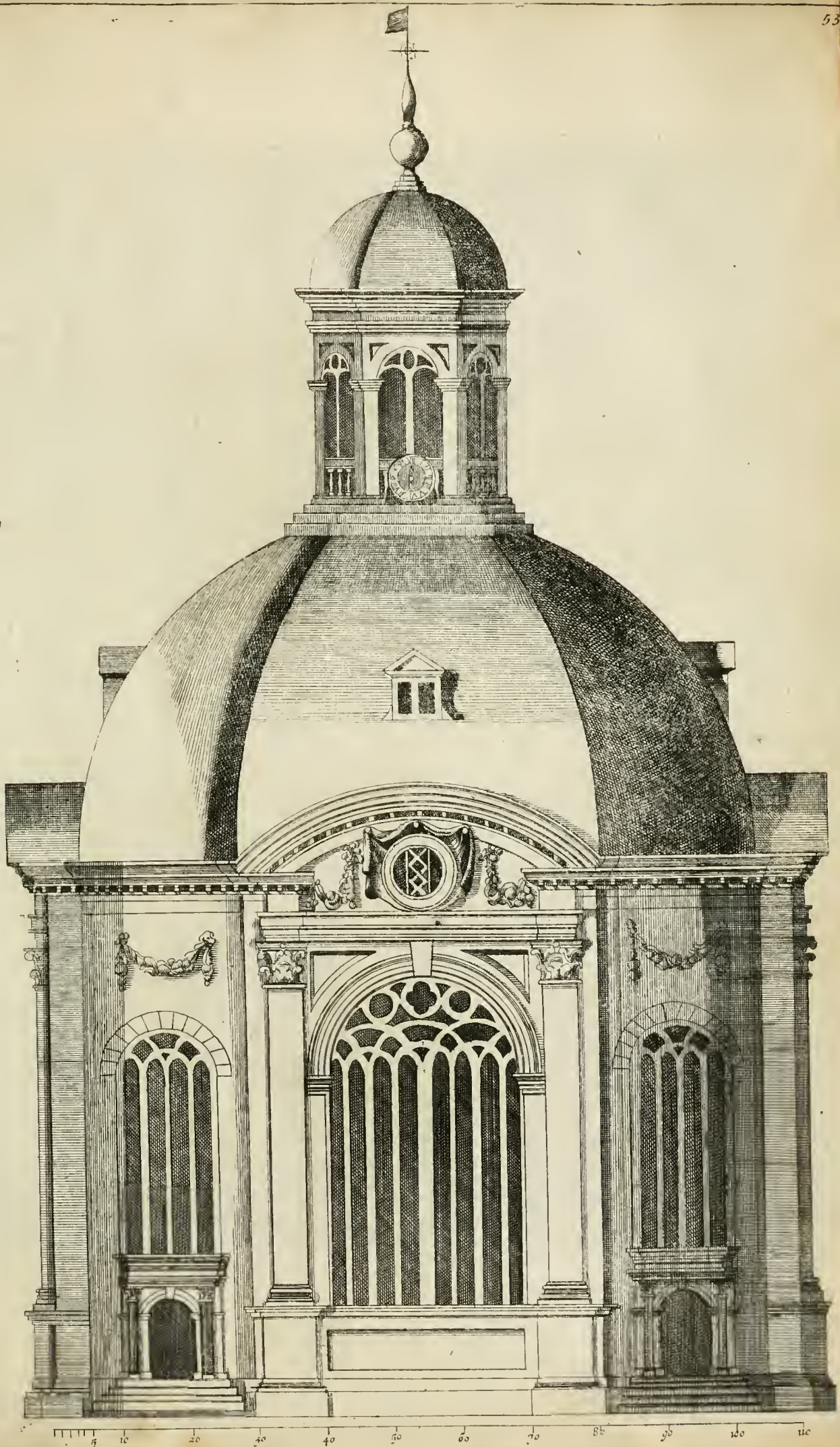
5
10
20
30
40
50
60
70
80
90
100
110

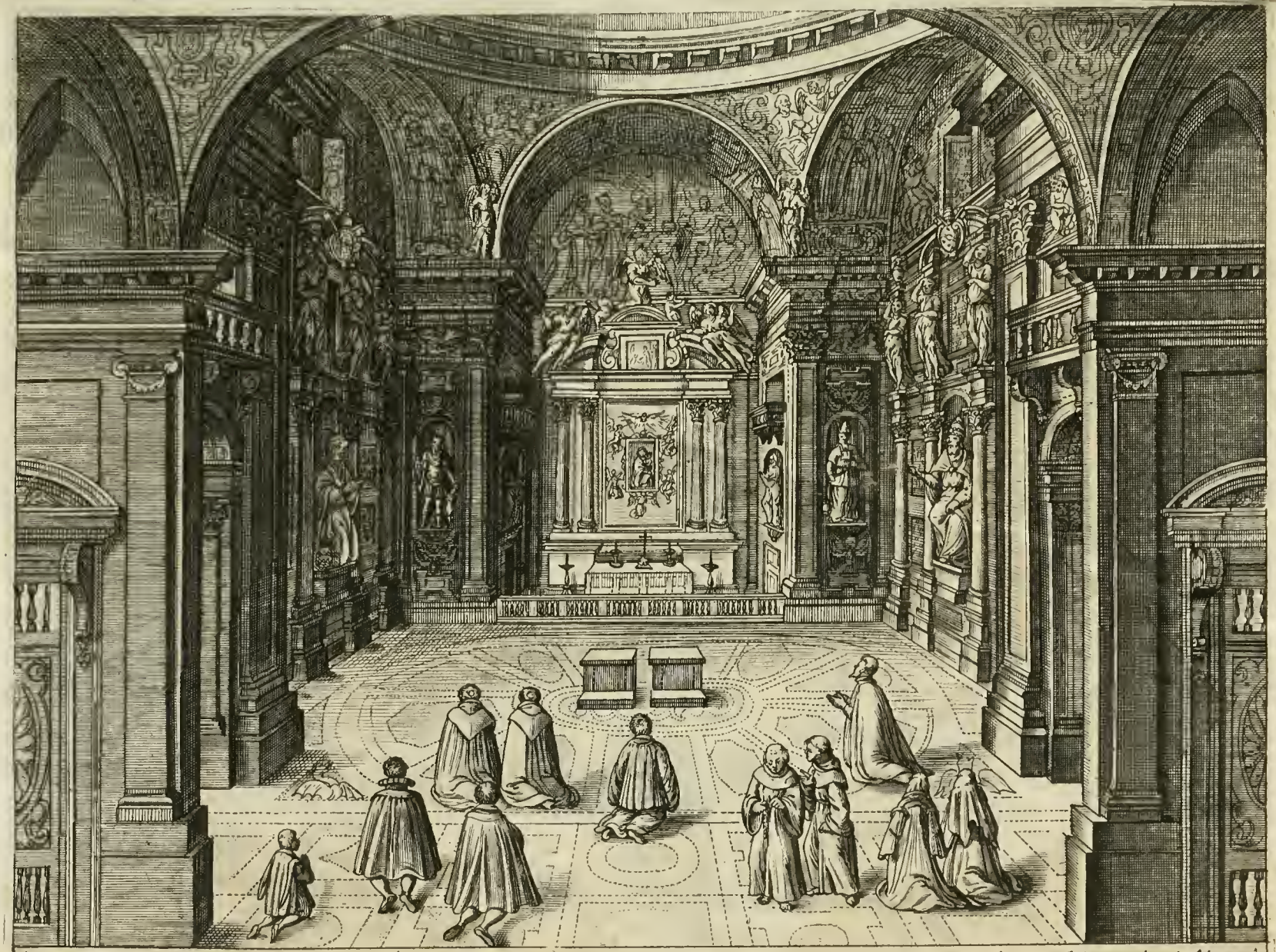

Sumptuosißimum Sacellum Dominæ N.ad S. Mariam Majorem, exstructum a S.D Papa Paulo V. hâc artificiosißimâ Architecturâ Sculpturâ, et pictura, omnibusq; ornamentis Summi altaris expretioso lapide ac ramo deaurato admodum raræ industriæ.

II

Excellens et pretioſum Sacellum Præſepij D. N. in Eccleſia S. Mariæ Majoris. factum a Sixto. V

Ein von dem Hr. Obriſt Both inventirt- und gebautes ſchönes Luſt oder Garten-Hauß, deſſen faciata und Grund-Riß.

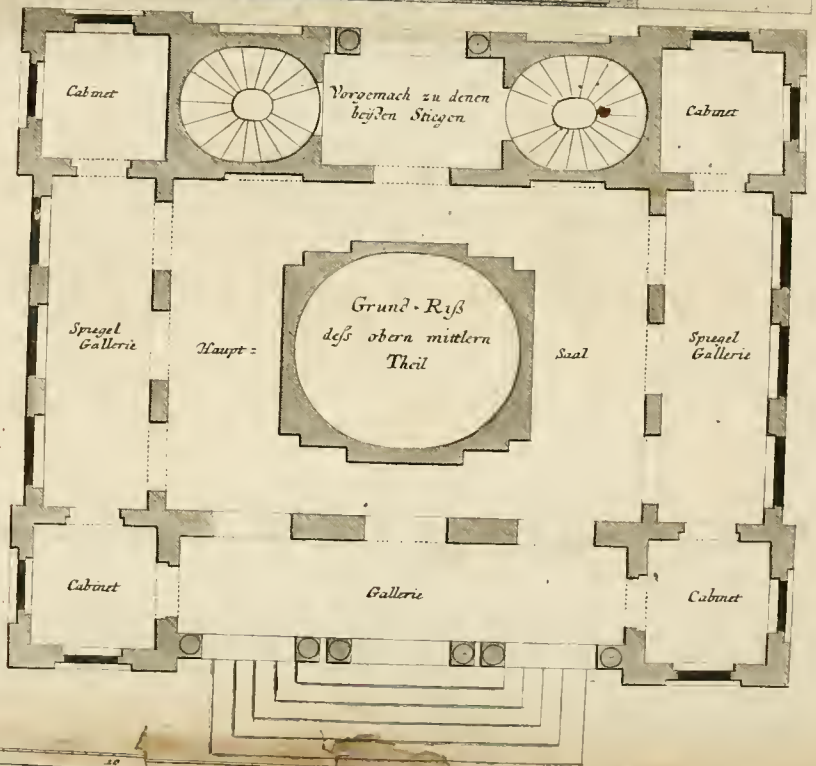

Andr. Mayr ad vivum del. C. P. S. C. M. Jeremias Wolff excudit Aug. Vindel. J. A. Corvinus ſc.